

RJ-Uiting 2024-16: Definitief gewijzigde Richtlijn 610 ‘Pensioenfondsen’ naar aanleiding van de Wet toekomst pensioenen

<i>Hoofdstuk RJ</i>	<i>610 ‘Pensioenfondsen’</i>
<i>Alinea’s</i>	<i>Diverse alinea’s</i>
<i>Hoofdstuk RJk</i>	<i>N.v.t.</i>
<i>Alinea’s</i>	<i>N.v.t.</i>

<i>Status</i>	<i>Definitieve Richtlijn</i>
<i>Publicatiedatum RJ-Uiting</i>	<i>26 augustus 2024</i>
<i>Ingangsdatum</i>	<i>1 januari 2025</i>

Inleiding

Voor wie is deze RJ-Uiting relevant

Deze RJ-Uiting is relevant voor pensioenfondsen in Nederland.

Welke wijzigingen heeft de RJ definitief gemaakt?

In RJ-Uiting 2024-2 “Aanpassingen in Richtlijn 610 ‘Pensioenfondsen’ naar aanleiding van de Wet toekomst pensioenen” stelde de RJ het volgende voor:

- verduidelijken van definities zoals opgenomen in de Pensioenwet (PW) en de Memorie van Toelichting die relevant zijn voor de verslaggeving onder de Wet toekomst pensioenen (hierna: WTP);
- toevoegen van alinea’s inzake de WTP (onder meer inzake de bestemmingsfondsen); en
- presentatie van de primaire overzichten.
- verduidelijkingen van huidige toelichtingsbepalingen en redactionele en overige wijzigingen.

Deze aanpassingen zijn definitief geworden. Naar aanleiding van de ontvangen commentaren op RJ-Uiting 2024-2 zijn een aantal aanvullende wijzigingen doorgevoerd, welke hoofdzakelijk redactioneel van aard zijn.

Ingangsdatum

De definitieve wijzigingen worden van kracht voor verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2025.

Achtergrond en inhoud

De WTP is in werking getreden op 1 juli 2023. Pensioenfondsen hebben tot 2028 om de pensioenregelingen hierop aan te passen. De veranderingen in de Pensioenwet en het Ftk hebben een belangrijke impact op onder andere de jaarverslaggeving van pensioenfondsen. De RJ heeft daarom de bepalingen inzake de WTP aan het bestaande hoofdstuk 610 ‘Pensioenfondsen’ toegevoegd en de Richtlijnen aangepast naar aanleiding van de wijzigingen in de Pensioenwet en het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen (hierna: Ftk).

Hierbij wordt opgemerkt dat het hoofdstuk 610 reeds het onderscheid kende tussen beleggingen voor rekening pensioenfonds (Defined Benefit of DB) en beleggingen voor risico deelnemers (Defined Contribution of DC; van belang voor de pensioenregeling onder de WTP). De voorgeschreven waardering van beleggingen en technische voorzieningen tegen reële waarde (marktwaarde) blijft ongewijzigd.

Samenvatting

De invoering van de Wet toekomst pensioenen (WTP), zoals gepubliceerd op 1 juli 2023, en de hiermee samenhangende veranderingen in de Pensioenwet (PW) en het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen (Ftk) hebben een belangrijke impact op onder andere de jaarverslaggeving van pensioenfondsen. De bepalingen inzake de WTP en wijzigingen in de Pensioenwet en het Ftk zijn verwerkt in hoofdstuk 610 ‘Pensioenfondsen’. De belangrijkste aanpassingen zijn:

- verduidelijken van definities zoals opgenomen in de Pensioenwet en de Memorie van Toelichting die relevant zijn voor de verslaggeving onder de WTP (paragraaf 0);
- wijzigen van de wijze waarop de beleggingen voor risico deelnemers, en de mutaties hierin, worden toegelicht (alinea’s 216 tot en met 216b);
- toevoegen van alinea’s inzake de WTP (alinea’s 106a, 239a tot en met 239c en 267a);
- separaat presenteren van de voorziening operationele kosten (alinea’s 244, 257a en 257b);
- vervallen van de uitsplitsing van de mutatie technische voorzieningen in de staat van baten en lasten (alinea 302) aangezien deze uitsplitsing ook in het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is opgenomen (alinea 255);
- toevoegen van een alinea inzake de toelichting in het bestuursverslag omtrent de informatieverschaffing over duurzaamheid (alinea 507); en
- overige wijzigingen in de presentatie van de primaire overzichten (bijlagen).

Daarnaast hebben verduidelijkingen van toelichtingsbepalingen plaatsgevonden en zijn redactionele en overige wijzigingen doorgevoerd.

De wijziging in de presentatie van de kostenopslag c.q. voorziening operationele kosten (alinea’s 244, 257a en 257b) is zowel van toepassing voor pensioenfondsen die zijn ingevaren als pensioenfondsen die niet zijn ingevaren; de wijziging in de presentatie is een stelselwijziging en dient als zodanig te worden behandeld op basis van hoofdstuk 140 ‘Stelselwijzigingen’.

In het kader van de invoering van de WTP kunnen pensioenfondsen de oude pensioenrechten en -aanspraken overzetten naar een nieuwe pensioenregeling. Dit wordt aangeduid met ‘invaren’. Deze transitie dient in de jaarrekening te worden behandeld als een interne collectieve waardeoverdracht tussen verschillende pensioenregelingen binnen het pensioenfonds, waarbij de mutatie in de staat van baten en lasten wordt geboekt. Dit is dus geen stelselwijziging volgens de jaarverslaggevingsregels. De interne collectieve waarde overdracht van een Ftk regeling naar een

WTP regeling wordt in de Staat van baten en lasten dus in twee verschillende kolommen verwerkt (als overdracht van rechten).

Hoofdstuk 610 ‘Pensioenfondsen’ is van toepassing op alle pensioenfondsen in Nederland, ongeacht of een pensioenfonds reeds is ‘ingevaren’ dan wel zal gaan invaren volgens de bepalingen in de WTP; hoofdstuk 610 is dus van toepassing op pensioenfondsen met een regeling die valt onder het (voormalige) Ftk alsmede pensioenfondsen met een WTP-regeling. Enkele alinea’s in het gewijzigde hoofdstuk 610 zijn enkel van toepassing op pensioenfondsen:

- met een Ftk-regeling (alinea’s 308 en 312);
- met een WTP-regeling (alinea’s 106a, 239a tot en met 239c en 267a);
- die zich in transitie bevinden (op moment van invaren) waarbij de operationele reserve van toepassing is (definitie in paragraaf 0 en alinea 319).

Door de wetgever is in februari 2024 een voorgenomen besluit genomen om in de uitkeringsfase toe te staan dat schokken verspreid worden over maximaal 10 jaar. Hierdoor wordt de één-op-één koppeling tussen persoonlijk pensioenvermogen en uitkering verbroken en ontstaat een zogenoemd ‘spreidingsvermogen’: het saldo van de nog niet in de persoonlijke pensioenvermogens of uitkeringen verwerkte resultaten. Dit besluit is nog niet omgezet in wetgeving. Indien dit gebeurt heeft de RJ het voornemen om hoofdstuk 610 aan te vullen met een kwalitatieve en kwantitatieve toelichting op de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers.

De ingangsdatum van deze Richtlijn 610 is gewijzigd naar 1 januari 2025 teneinde aan te sluiten op de verwachte invaarmomenten van de verschillende pensioenfondsen.

Als bijlagen zijn het definitieve (in RJ-bundel jaareditie 2025 opgenomen) hoofdstuk 610 ‘Pensioenfondsen’ en een versie met zichtbare wijzigingen (ten opzichte van hoofdstuk 610 uit RJ-bundel jaareditie 2024) toegevoegd.

In onderstaande tabel zijn de alinea's opgenomen die zijn gewijzigd ten opzichte van hoofdstuk 610 uit RJ-bundel jaareditie 2024:

Ontwerp Hoofdstuk 610	Aanpassingen van toepassing op			Nadere toelichting
	Ftk	WTP	Redactioneel	
Paragraaf 0: Definities				
610.0		x		Vanwege de ingrijpende wijzigingen in de Pensioenwet (PW), door de inwerkingtreding van de WTP per 1 juli 2023, is een aantal definities uit artikel 1 van de Pensioenwet in paragraaf 610.0 opgenomen voor het juiste begrip van dit hoofdstuk.
Paragraaf 1: Algemene uiteenzettingen				
610.101			x	Nadere duiding van het toepassingsgebied
610.106a		x		Toegevoegd in het kader van vermogensscheiding: in de primaire overzichten dienen financiële gegevens met betrekking tot de Ftk- en de WTP-regelingen in afzonderlijke kolommen te worden gepresenteerd, inclusief een totaalkolom.
610.107	x	x	x	Vervallen in verband met het vervallen van de VPL-regeling
610.108			x	
610.109			x	
Paragraaf 2: Balans				
610.214			x	
610.216	x	x		Uitgebreid in het kader van de beleggingen voor risico deelnemers
610.216a	x	x		Nieuwe alinea in het kader van uitsplitsen beleggingen voor risico deelnemers per pensioenregeling
610.216b	x	x		Nieuwe alinea in het kader van uitsplitsen beleggingen voor risico deelnemers per pensioenregeling en de aansluiting van de beleggingen op de voorziening risico deelnemers.
610.216c	x	x	x	Nieuwe alinea inzake het opnemen van een mutatieoverzicht van de beleggingen voor risico deelnemers. Dit kan per beleggingssoort, per lifecycle of per leeftijdscohort.
610.217			x	
610.233		x	x	In deze alinea zijn bestemmingsfondsen toegevoegd (zoals gedefinieerd in paragraaf 610.0 'Definities')

Ontwerp Hoofdstuk 610	Aanpassingen van toepassing op			Nadere toelichting
	Ftk	WTP	Redactioneel	
610.234		x		Verduidelijkt dat bestemmingsfondsen niet tot het stichtingskapitaal en de reserves worden gerekend (zoals gedefinieerd in paragraaf 610.0 'Definities')
610.239a-c		x		Nieuwe alinea's om de bestemmingsfondsen nader te duiden
610.242			x	
610.244	x	x		In deze alinea is de voorziening operationele kosten toegevoegd als één van de technische voorzieningen
610.245			x	
610.250	x	x		Vervallen omdat de opslag voor kosten die gepaard gaan met het doen van toekomstige uitkeringen wordt opgenomen in een separate voorziening operationele kosten
610.251			x	
610.251a		x	x	Aangepast inzake het overbruggingsplan
610.251b		x		Nieuwe alinea inzake de toelichting van het overbruggingsplan in bestuursverslag
610.252			x	
610.253			x	
610.254			x	
610.255	x	x		De posten in het mutatieoverzicht van de voorziening pensioenverplichtingen worden specifiek voorgescreven, omdat deze opsomming in de staat van baten en lasten achterwege kan blijven.
610.257a-b	x	x		Nieuwe alinea's inzake de separate voorziening operationele kosten
610.258	x	x	x	Aangepast inzake het vervallen van de rendementsgarantie
610.260	x	x	x	Vervallen vanwege het vervallen van de rendementsgarantie
610.262	x	x	x	Vervallen omdat deze bepaling is geregeld in hoofdstuk 252 'Voorzieningen, niet in de balans opgenomen verplichtingen en niet in de balans opgenomen activa'
610.264	x	x	x	Nadere duiding dat onder de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers ook de verplichtingen aan deelnemers worden verantwoord die voortvloeien uit de flexibele premieovereenkomst en de solidaire premieovereenkomst.
610.265	x	x	x	Vervallen vanwege het vervallen van de rendementsgarantie

Ontwerp Hoofdstuk 610	Aanpassingen van toepassing op			Nadere toelichting
	Ftk	WTP	Redactioneel	
610.267	x	x		Toegevoegd dat het mutatieoverzicht naast de reeds genoemde posten tevens de posten 'toedeling actuariële resultaten' en 'ingehouden kosten (beheervergoeding en andere vergoedingen)' moet bevatten
610.267a		x		Nieuwe alinea inzake de wijze waarop de verschillende rendementen zijn bepaald en worden toegerekend aan de voorziening pensioenverplichtingen deelnemers
610.270	x	x	x	Vervallen in verband met het vervallen van de VPL-regeling
Paragraaf 3: Staat van baten en lasten				
610.302	x	x	x	Aangepast voor de uitsplitsing van de mutaties van de technische voorzieningen (in de staat van baten en lasten) daar deze mutaties reeds worden getoond in het verloop van de balanspost technische voorzieningen
610.307	x	x	x	Aangepast in verband met het toevoegen van de bestemmingsfondsen
610.308	x			Verdere duiding in de kop van deze alinea dat deze alinea alleen geldt voor die fondsen die niet invaren (dus onder het Ftk blijven)
610.309			x	
610.311			x	
610.311a	x	x		Nieuwe alinea inzake de toelichting van de vergoeding van kosten
610.312	x		x	Verdere duiding dat deze alinea alleen geldt voor die fondsen die niet invaren (dus onder het Ftk blijven)
610.312a	x	x		Nieuwe alinea inzake de toelichtingen van eventuele premieachterstanden
610.319		x		Toegevoegd inzake de begripsbepaling (op moment van invaren) rondom waardeoverdrachten
610.319a		x		Nieuwe alinea inzake de presentatie en toelichting van waardeoverdrachten
Paragraaf 4: Risicoparagraaf				
610.403		x		Aangepast inzake de toelichting van de risico's met betrekking tot de overgang naar de WTP
610.404			x	
Paragraaf 5: Overige onderwerpen				
610.501			x	
610.501a	x	x		Toegevoegd in verband met de verwijzing naar paragraaf 6 van hoofdstuk 216 'Fusie

Ontwerp Hoofdstuk 610	Aanpassingen van toepassing op			Nadere toelichting
	Ftk	WTP	Redactioneel	
				en overnames' inzake fusies en overnames tussen stichtingen en verenigingen.
610.503			x	
610.504			x	
610.507	x	x	x	Toegevoegd in verband met de toelichting in het bestuursverslag met betrekking tot duurzaamheidsinformatie
Paragraaf 6: Code Pensioenfondsen				
610.601	x	x	x	Aangepast naar aanleiding van de publicatie van de gewijzigde Code Pensioenfondsen
610.602			x	
Bijlagen				
Bijlagen	x	x	x	De bijlagen 1, 2 en 3 zijn aangepast voor de situatie dat een pensioenfonds een regeling voert onder zowel het Ftk als de WTP (vermogensscheiding). Daarnaast zijn enkele redactionele wijzigingen in de benamingen van posten in de modellen doorgevoerd, die voortvloeien uit de hiervoor aangegeven wijzigingen in het hoofdstuk.

610 PENSIOENFONDSEN

Deze Richtlijn 610 (aangepast 2024) vervangt Richtlijn 610 (aangepast 2021) en is van kracht voor verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2025.

610.0 Definities

Voor de in dit hoofdstuk gehanteerde definities wordt verwezen naar artikel 1 van de Pensioenwet (PW) alsmede artikel 1 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling.

Vanwege de ingrijpende wijzigingen in de Pensioenwet, door de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen (WTP) (per 1 juli 2023), is een aantal definities uit artikel 1 van de Pensioenwet hieronder opgenomen voor het juiste begrip van dit hoofdstuk:

Soorten pensioenovereenkomsten die binnen een pensioenfonds kunnen worden ondergebracht onder de WTP:

- flexibele premieovereenkomst: premieovereenkomst waarbij de premie individueel wordt belegd en waarbij het kapitaal voortvloeiend uit de premie vanaf de pensioendatum wordt aangewend voor financiering van een variabele uitkering of voor de aankoop van een vastgestelde uitkering.
- solidaire premieovereenkomst: premieovereenkomst waarbij de premie collectief wordt belegd, de resultaten in ieder geval naar leeftijdscohorten worden toebedeeld en waarbij het voor pensioenuitkering bestemd vermogen gedurende de uitkeringsfase wordt aangewend voor financiering van een variabele uitkering.

Soorten rendementen:

- beschermingsrendement (van toepassing voor de solidaire premieovereenkomst): de vermogensbijschrijving die ervoor zorgt dat de, uit het opgebouwde pensioenvermogen te financieren, toekomstige pensioenuitkeringen en lopende pensioenuitkeringen nominaal stabiel blijven, dat wordt gefinancierd vanuit het totaal behaalde rendement en looptijdafhankelijk wordt toebedeeld aan de vermogens op basis van marktwaardering, waarbij toedelingsregels worden gehanteerd.
- overrendement (van toepassing voor de solidaire premieovereenkomst): het saldo van het totaal behaalde rendement op de beleggingen, de ontwikkeling van de levensverwachting en het sterfteresultaat en het toebedeelde beschermingsrendement op basis van de toedelingsregels.
- projectierendement (van toepassing voor zowel de flexibele premieovereenkomst als de solidaire premieovereenkomst): het ingerekende toekomstig rendement voor de vaststelling van variabele uitkeringen.

Overige begrippen uit de Pensioenwet en de Memorie van toelichting

In de Pensioenwet en de Memorie van Toelichting bij de wijziging van de Pensioenwet (MvT) is een aantal begrippen geïntroduceerd waarvan de aanduiding of de definitie niet overeenkomt met de terminologie voor de jaarrekening. **Hieronder wordt aangegeven op welke wijze deze begrippen in de jaarrekening dienen te worden gehanteerd.**

- **bestemmingsfonds:** het deel van het eigen vermogen dat wordt afgezonderd omdat daaraan een beperktere bestedingsmogelijkheid is gegeven dan gezien de doelstelling van de organisatie zou zijn toegestaan en deze beperking is door derden, waaronder sociale partners, aangebracht.
- **compensatiedepot:** een geormerkt vermogen op de balans van het pensioenfonds, waar de compensatie bestemd voor actieve deelnemers geheel of gedeeltelijk uit wordt gefinancierd. **Indien gevormd, dient in de jaarrekening deze balanspost te worden aangeduid als compensatiedepot (als onderdeel van bestemmingsfondsen).**
- **lifecycle beleggen (hierna lifecycle):** een methode waarbij het risicoprofiel van de beleggingsportefeuille van de deelnemer op basis van leeftijd verandert. Naar mate de deelnemer ouder wordt (en dichterbij de pensioenleeftijd komt), wordt het totale risico van de beleggingsportefeuille afgebouwd.
- **minimaal vereist eigen vermogen (MVEV):** **In de jaarrekening dient het MVEV behandeld te worden volgens de eisen van het financieel toetsingskader: als extracomptabele toetsing op het totaal van het toetsvermogen en dient deze niet als separate balanspost te worden gepresenteerd.** De berekening en de samenstelling van het MVEV worden overeenkomstig artikel 131 van de Pensioenwet en artikel 11 van het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen bepaald.
- **operationele reserve:** de operationele reserve (op het moment van ‘invaren’) moet – indien gevormd - een minimale omvang hebben voor de ex-ante te bepalen resultaten op risico-verzekeringen, de situatie van “geen premie, wel recht”, en wijzigingen die met terugwerkende kracht worden doorgevoerd (de onvoorziene technische resultaten). De operationele reserve maakt geen onderdeel uit van het eigen vermogen ter berekening van het MVEV op het moment van ‘invaren’. **In de jaarrekening dient de operationele reserve - indien gevormd - onderdeel te zijn van de overige reserves.**
- **risicodelingsreserve:** een collectieve vermogensreserve waarmee in een flexibele premie-overeenkomst financiële mee- of tegenvallers kunnen worden gedeeld. **Indien gevormd, dient in de jaarrekening deze balanspost te worden aangeduid als risicodelingsfonds (als onderdeel van bestemmingsfondsen).**
- **solidariteitsreserve:** een collectieve vermogensreserve waarmee in een solidaire premie-overeenkomst financiële mee- of tegenvallers kunnen worden gedeeld. **Indien gevormd, dient in de jaarrekening deze balanspost te worden aangeduid als solidariteitsfonds (als onderdeel van bestemmingsfondsen).**
- **voorziening operationele kosten:** deze voorziening omvat de operationele kosten die gepaard gaan met het doen van toekomstige pensioenuitkeringen. **In de jaarrekening dient deze balanspost separaat te worden opgenomen onder de technische voorzieningen (als voorziening operationele kosten).**

In het kader van de invoering van de WTP kunnen pensioenfondsen de oude pensioenrechten en -aanspraken overzetten naar een nieuwe pensioenregeling. Dit wordt aangeduid met ‘invaren’. **Deze transitie dient in de jaarrekening te worden behandeld als een interne collectieve waardeoverdracht tussen verschillende pensioenregelingen binnen het pensioenfonds, waarbij de mutatie in de staat van baten en lasten wordt geboekt.**

Zie voor verdere begripsbepaling alinea 319.

610.1 Algemene uiteenzettingen

Inleiding en toepassingsgebied

101 Dit hoofdstuk is van toepassing op alle pensioenfondsen, zowel pensioenfondsen met een regeling die valt onder het (voormalige) Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen (Ftk) als pensioenfondsen met een WTP-regeling, tenzij anders weergegeven bij de alinea.

De volgende alinea's in deze richtlijn zijn enkel van toepassing op pensioenfondsen met een Ftk-regeling: 308 en 312.

De volgende alinea's in deze richtlijn zijn enkel van toepassing op pensioenfondsen met een WTP-regeling: 106a, 239a tot en met 239c en 267a.

De volgende alinea's in deze richtlijn zijn enkel van toepassing op pensioenfondsen die zich in transitie bevinden (op het moment van invaren) waarbij de operationele reserve van toepassing is: paragraaf 0 (definitie operationele reserve) en 319.

De meeste pensioenfondsen vallen onder de bepalingen in de Pensioenwet. In artikel 1 van de Pensioenwet wordt de definitie van een pensioenfonds gegeven. Een aantal fondsen valt onder de werking van de Wet verplichte beroepspensioenregeling. Op deze beroepspensioenfondsen zijn de bepalingen uit deze richtlijn naar analogie van toepassing.

102 In dit hoofdstuk is zoveel mogelijk aangesloten bij de in de Pensioenwet en de hieraan gerelateerde Algemene Maatregelen van Bestuur opgenomen nadere voorschriften inzake verantwoording en grondslagen voor waardering door Pensioenfondsen. Hoofdstuk 6 van de Pensioenwet en het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen bevatten in dit kader relevante bepalingen. De voorgeschreven waardering van beleggingen en technische voorzieningen tegen reële waarde (marktwarde) geeft inzicht in de financiële positie van het pensioenfonds. Zie ook alinea 209.

103 Artikel 146 van de Pensioenwet bepaalt dat de jaarrekening van een pensioenfonds moet voldoen aan de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en dat de vrijstellingen ten aanzien van inrichting en publicatie van de jaarrekening voor kleine en middelgrote rechtspersonen niet van toepassing zijn. Artikel 146 van de Pensioenwet bepaalt verder dat artikel 2:390 BW, betreffende het vormen van een wettelijke herwaarderingsreserve, voor pensioenfondsen niet van toepassing is.

104 Voor zover in dit hoofdstuk niet anders wordt aangegeven zijn de relevante bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW, het Besluit actuele waarde en de andere hoofdstukken van deze bundel van toepassing.

105 In de paragrafen 2 en 3 wordt meer in detail ingegaan op de posten van de balans en de staat van baten en lasten, alsmede op de daarbij behorende toelichting. In de paragrafen 4 en 5 worden de risicoparagraaf en de overige onderwerpen besproken.

106 Voor pensioenfondsen zijn geen specifieke modellen voor presentatie van de balans en de staat van baten en lasten voorgeschreven. Omwille van de onderlinge vergelijkbaarheid wordt aanbevolen dat pensioenfondsen voor de balans en de staat van baten en lasten de voorbeelden hanteren die als bijlage 1 en bijlage 2 bij dit hoofdstuk zijn opgenomen.

In bijlage 3 is een voorbeeld van een kasstroomoverzicht voor pensioenfondsen opgenomen.

106a In artikel 150l lid 7 van de Pensioenwet is bepaald dat voor pensioenfondsen, die niet invaren maar wel een nieuwe premiereregeling onder de WTP gaan uitvoeren, de tot dat moment opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten in een te onderscheiden financieel geheel (gescheiden van de nieuwe premiereregeling) worden ondergebracht. Artikel 125a van de Pensioenwet is daarbij van overeenkomstige toepassing. Op elke afzonderlijke regeling is het financieel toetsingskader voor pensioenfondsen van toepassing. Dit betekent onder meer dat per regeling een (minimum) vereist eigen vermogen aanwezig moet zijn.

Indien gescheiden vermogens van toepassing zijn, dient de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht per regeling te worden gepresenteerd. Aanvullend dient ook een totaalkolom te worden gepresenteerd (zie het voorbeeld in de bijlagen). In de toelichting op de balans en de toelichting op de staat van baten en lasten hoeft dan alleen een nadere toelichting te worden gegeven op de posten per regeling (niet op het totaal).

Ieder gescheiden vermogen dient afzonderlijk te worden toegelicht in het bestuursverslag en in de jaarrekening. Dit betekent ook dat andere informatie, die in het bestuursverslag wordt opgenomen, per regeling wordt beschreven. Hieronder vallen ook de rendementen per lifecycle of leeftijdscohort.

107 (vervallen)

108 Een nettopensioenregeling (artikel 117a Pensioenwet) is een pensioenregeling, inzake het loon boven het fiscale pensioenmaximum, op basis van een premieovereenkomst, waarbij de deelnemer tot het moment van inkoop van het pensioen de beleggingsrisico's en actuariële risico's loopt. In tegenstelling tot een reguliere pensioenregeling wordt bij een nettopensioenregeling wel loonheffing geheven over de pensioenpremie, maar geen loonheffing geheven over de pensioenuitkeringen.

Als de nettopensioenregeling bij een pensioenfonds wordt ondergebracht, gelden er strikte voorwaarden om te voorkomen dat de nettopensioenregeling wordt vermengd met de reguliere (bruto) pensioenregeling, zoals een gescheiden administratie en toerekening van beleggingsopbrengsten.

Gezien het bijzondere karakter van een nettopensioenregeling dienen de afspraken en de kenmerken van de nettopensioenregeling, alsmede de wijze waarop de regeling in de jaarrekening is verwerkt, te worden toegelicht.

De beleggingen behorende bij de nettopensioenregeling tot het moment van inkoop zijn onderdeel van de beleggingen voor risico deelnemers (zie alinea 216). De voorzieningen behorende bij de nettopensioenregeling tot het moment van inkoop zijn onderdeel van de voorziening voor pensioenverplichtingen risico deelnemers (zie alinea 264). **Het pensioenfonds dient de beleggingen en voorzieningen behorende bij de nettopensioenregeling tot het moment van inkoop separaat op de balans op te nemen of een splitsing in de toelichting op de balans op te nemen.**

De premies behorende bij de nettopensioenregeling (zie alinea 311) alsmede de beleggingsresultaten van de nettopensioenregeling (zie alinea 314) tot het moment van inkoop dienen door het pensioenfonds separaat in de staat van baten en lasten te worden opgenomen of in de toelichting te worden weergegeven.

109 Een algemeen pensioenfonds is een pensioenfonds dat een of meerdere (beroeps)pensioenregelingen uitvoert en daarvoor een afgescheiden vermogen aanhoudt per collectiviteitkring (artikel 1 Pensioenwet). Hiertoe heeft een algemeen pensioenfonds een organisatie ingericht en moet een algemeen pensioenfonds over voldoende weerstandsvermogen beschikken om de risico's bij de bedrijfsvoering te kunnen opvangen (artikel 112a Pensioenwet).

Door het bestaan van afzonderlijke vermogensreizen bij de collectiviteitkringen is, naast de informatie omtrent de bedrijfsvoering van een algemeen pensioenfonds, inzicht in de financiële informatie per individuele collectiviteitkring van belang voor belanghebbenden.

Artikel 146 Pensioenwet bepaalt dat een algemeen pensioenfonds ieder afgescheiden vermogen afzonderlijk beschrijft in het bestuursverslag en in de jaarrekening. Dit betekent dat ook de informatie over het pensioenvermogen per collectiviteitkring wordt weergegeven en dat andere informatie, die in het bestuursverslag moet worden opgenomen, eveneens per collectiviteitkring wordt gegeven.

Op de afzonderlijke collectiviteitkringen is een financieel toetsingskader voor pensioenfonds van toepassing (artikel 125a Pensioenwet). Dit betekent onder meer dat per collectiviteitkring een (minimum) vereist eigen vermogen aanwezig moet zijn en elke collectiviteitkring een eigen (beleids)dekkingsgraad kent.

Het algemeen pensioenfonds brengt alle niet specifiek toerekenbare kosten in rekening bij de collectiviteitkringen op basis van een vastgestelde kostentoe rekening. Hierbij kan worden gedacht aan kosten voor oprichting, organisatie en toezicht/bestuur van een algemeen pensioenfonds.

110 De jaarverslaggeving van een algemeen pensioenfonds dient de volgende onderdelen te omvatten:

- **bestuursverslag, waarin onder meer aandacht wordt besteed aan de ontwikkelingen in de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds en de kenmerken van en de ontwikkelingen binnen de verschillende collectiviteitkringen;**
- **jaarrekening, bestaande uit:**
 - **een financiële verantwoording inzake de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds bestaande uit balans, staat van baten en lasten, kasstroomoverzicht en toelichting (dat wil zeggen exclusief financiële gegevens die in de collectiviteitkringen worden verantwoord);**
 - **een financiële verantwoording per collectiviteitkring bestaande uit balans, staat van baten en lasten, kasstroomoverzicht en toelichting; en**
- **overige gegevens.**

Financiële verantwoording inzake de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds

Voor de financiële verantwoording inzake de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds zijn de relevante bepalingen van dit hoofdstuk 610 overeenkomstig van toepassing.

Deze financiële verantwoording dient slechts de financiële gegevens te bevatten die betrekking hebben op de bedrijfsvoering van het pensioenfonds. Dit betekent dat de financiële gegevens die zijn opgenomen in de financiële verantwoording per collectiviteitkring niet worden opgenomen in de financiële verantwoording inzake de bedrijfsvoering.

In de toelichting inzake de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds dient tevens informatie te worden verstrekt over:

- **het weerstandsvermogen (doel, omvang, vorming, onttrekking etc.); en**
- **de kostentoe rekening naar de collectiviteitkringen (kwalitatief en kwantitatief).**

Financiële verantwoording per collectiviteitkring

Voor de financiële verantwoording per collectiviteitkring zijn de relevante bepalingen van dit hoofdstuk 610 overeenkomstig van toepassing.

De kosten die specifiek toerekenbaar zijn aan een collectiviteitkring en de kosten die worden toegerekend vanuit de bedrijfsvoering (niet specifiek toerekenbare kosten) dienen in de financiële verantwoording per collectiviteitkring afzonderlijk te worden toegelicht.

610.2 **Balans**

Activa

201 Het pensioenfonds dient de beleggingen voor risico pensioenfonds en de beleggingen voor risico deelnemers gescheiden in de balans weer te geven.

Voor de activa wordt de volgende indeling aanbevolen:

- beleggingen voor risico pensioenfonds (zie alinea's 202 tot en met 215);
- beleggingen voor risico deelnemers (zie alinea 216);
- herververzekeringsdeel technische voorzieningen (zie alinea's 217 tot en met 229);
- deelnemingen;
- immateriële vaste activa;
- materiële vaste activa;
- vorderingen en overlopende activa (zie alinea's 230 tot en met 231);
- overige activa (zie alinea 232).

Beleggingen voor risico pensioenfonds

Begripsbepaling

202 De beleggingen worden onderscheiden in de volgende beleggingscategorieën:

- vastgoedbeleggingen;
- aandelen;
- vastrentende waarden;
- derivaten en;
- overige beleggingen.

Kapitaalbelangen die worden gehouden voor duurzame verbondenheid met het pensioenfonds worden gerubriceerd als deelneming. Kapitaalbelangen die worden gehouden door middel

van participaties in beleggingsentiteiten of andere entiteiten (hierna kortheidshalve: beleggingsentiteiten) worden gerubriceerd als belegging indien zij worden gehouden voor het behalen van rendement.

203 Vastgoedbeleggingen omvatten:

- directe vastgoedbeleggingen;
- indirecte vastgoedbeleggingen, zijnde participaties in beleggingsentiteiten die beleggen in vastgoed;
- vastgoedbeleggingen in ontwikkeling.

204 Aandelen omvatten:

- beursgenoteerde aandelen;
- niet-beursgenoteerde aandelen;
- beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsentiteiten die beleggen in aandelen.

205 Vastrentende waarden omvatten:

- obligaties, hypothecaire leningen, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren met een vaste of variabele rente;
- beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsentiteiten die beleggen in vastrentende waarden;
- deposito's en dergelijke.

206 Onder derivaten worden begrepen alle derivatencontracten die het pensioenfonds heeft afgesloten om risico's af te dekken alsmede overige derivatencontracten die dienen als belegging. **Derivaten met een positieve waarde dienen te worden verantwoord onder de beleggingen; derivaten met een negatieve waarde dienen te worden verantwoord onder de schulden (zie ook alinea 269).**

207 Onder overige beleggingen worden opgenomen die beleggingen die niet als een van de hiervoor opgesomde beleggingen geïnclassificeerd kunnen worden.

208 Overige vorderingen en schulden inzake beleggingen betreffende te vorderen respectievelijk te betalen posities of tijdelijke banksaldi in verband met beleggingstransacties mogen onder de in alinea's 203 tot en met 207 genoemde beleggingscategorieën worden geïnclassificeerd indien deze door het pensioenfonds niet kunnen worden aangewend voor andere doelen dan beleggingstransacties.

Waardering

209 De Pensioenwet schrijft waardering van beleggingen tegen marktwaarde voor. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Om aan te sluiten op het toenemende gebruik (ook internationaal) van het begrip reële waarde ('fair value') wordt dit begrip gehanteerd.

Op grond van het inzichtvereiste dienen beleggingen te worden gewaardeerd op reële waarde. Gezien de bepalingen in de Pensioenwet zijn, in afwijking van hoofdstuk 290 Financiële instrumenten, artikel 10 lid 3a en 3b van het Besluit actuele waarde niet van toepassing op pensioenfondsen. Deze artikelen verbieden de waardering op reële waarde van financiële instrumenten die worden gehouden tot einde looptijd en verstrekte leningen of te innen vorderingen.

210 (vervallen)

Presentatie

211 De in alinea 202 gegeven beleggingscategorieën worden in de balans uitgesplitst, dan wel in één bedrag in de balans opgenomen en in toelichting nader uitgesplitst. **Indien beleggingen plaatsvinden door middel van participaties in beleggingsentiteiten die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen, bijvoorbeeld in vastgoedbeleggingen, dient de participatie gerubriceerd te worden in de beleggingscategorie waarin beleggingen van deze soort worden gerubriceerd en dienovereenkomstig gewaardeerd.** De participatiewaarde als geheel wordt getoond onder de categorie waarin beoogd wordt te beleggen. Bij gemengde beleggingsentiteiten wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, dan wel wordt een nadere uitsplitsing opgenomen, bijvoorbeeld conform het prospectus.

Toelichting

212 **In de toelichting dient voor iedere soort belegging, zoals opgenomen in alinea's 203 tot en met 208, de methodiek waarop de reële waarde is bepaald te worden toegelicht.**

213 **Voor zover vorderingen en schulden op grond van alinea 208 onder de beleggingscategorieën (zie alinea's 203 tot en met 207) worden opgenomen, dienen deze in de toelichting van de beleggingscategorieën te worden uitgesplitst in beleggingen, vorderingen, schulden en liquide middelen.**

De onder overige beleggingen opgenomen beleggingen dienen naar aard en omvang te worden toegelicht.

214 **Van iedere soort belegging, zoals opgenomen in alinea's 203 tot en met 207 dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen.** Dit overzicht mag achterwege worden gelaten indien het beleggingen met een hoge omloopsnelheid (bijvoorbeeld deposito's) of derivaten betreft.

Deze overzichten hebben de volgende opbouw:

- stand begin boekjaar;
- investeringen respectievelijk aankopen respectievelijk verstrekkingen;
- waardeontwikkelingen;
- desinvesteringen respectievelijk verkopen respectievelijk aflossingen;
- overige mutaties;
- stand einde boekjaar.

215 **In aanvulling op de toelichtingsvereisten uit hoofdstuk 213 Vastgoedbeleggingen en hoofdstuk 290 Financiële instrumenten dient het volgende in de toelichting te worden vermeld:**

- **of en tot welk percentage wordt belegd in premiebijdragende ondernemingen en tegen welke voorwaarden;**
- **in hoeverre beleggingen zijn uitgeleend. Dit geldt ook voor andere constructies waarbij de beleggingen niet ter directe beschikking van het pensioenfonds staan;**
- **in hoeverre bepaalde balansposities dan wel toekomstige kasstromen door middel van derivaten worden afgedekt. Deze informatie dient in verband te worden gebracht met de toelichting op risico's zoals in paragraaf 4 van dit hoofdstuk beschreven.**

Beleggingen voor risico deelnemers

Begripsbepaling

216 Beleggingen voor risico deelnemers betreffen beleggingen waarbij het beleggingsrisico niet bij het pensioenfonds ligt. De bepalingen die gelden voor de beleggingen voor risico pensioenfonds inzake alinea's 202 tot en met 213 en 215 zijn overeenkomstig van toepassing op de beleggingen voor risico deelnemers. Onder de beleggingen voor risico deelnemers worden ook de beleggingen verantwoord die voortvloeien uit de flexibele premieovereenkomst en de solidaire premieovereenkomst.

Presentatie

216a **Indien vanuit de pensioenovereenkomst dan wel vanuit de pensioenfondsdocumenten geen onderscheid kan worden gemaakt in de beleggingsportefeuilles die staan tegenover verplichtingen en eigen vermogenscomponenten, worden de beleggingen gezamenlijk gepresenteerd waarbij dient te worden toegelicht hoe het rendement van de beleggingsportefeuille wordt toegerekend aan de verschillende verplichtingen en eigen vermogenscomponenten.**

Toelichting

216b **De beleggingen voor risico deelnemers dienen in de toelichting te worden uitgesplitst per pensioenregeling. In de toelichting dient ook te worden aangegeven op welke wijze deze beleggingen voor risico deelnemers aansluiten op de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers.**

216c **Het pensioenfonds dient een mutatieoverzicht op te nemen van de beleggingen voor risico deelnemers conform alinea 214.** Het pensioenfonds kan hier kiezen om een mutatieoverzicht op te nemen per beleggingssoort, per lifecycle of per leeftijdscohort

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Begripsbepaling

217 Pensioenfonds kunnen risico's die zij bij de uitvoering van de pensioenregeling lopen, geheel of gedeeltelijk onderbrengen bij een verzekeringsmaatschappij. Er zijn verschillende contractvormen mogelijk waarbij geheel of gedeeltelijk het beleggings- of verzekeringstechnische risico wordt verzekerd. Globaal kan een onderscheid worden gemaakt in de volgende twee categorieën verzekeringscontracten:

- verzekering op risicobasis;
- garantiecontract.

In hoofdlijnen worden deze contracten hierna toegelicht.

Verzekering op risicobasis

Bij deze verzekeringen wordt een premie betaald aan een verzekeraar voor verzekering van een risico (de risicopremie). Als de verzekerde gebeurtenis zich voordoet, vergoedt de verzekeraar de verzekerde uitkeringen aan het pensioenfonds. Arbeidsongeschiktheidspensioenen bijvoorbeeld worden vaak op risicobasis verzekerd.

Garantiecontract

Bij een garantiecontract worden levenslange pensioenuitkeringen door de verzekeraar gegarandeerd voor de ingekochte aanspraken. Verzekeringstechnische en beleggingsrisico's

zijn verzekerd. Het pensioenfonds loopt in het algemeen alleen een (indirect) beleggingsrisico ten aanzien van de financiering van niet ingekochte toeslagverlening en bij wisseling van verzekeraar waarbij de ingekochte aanspraken niet achterblijven bij de verzekeraar. De verzekerde aanspraken kunnen na afloop van het contract premievrij worden achtergelaten bij de verzekeraar. In de aanwijzingen Rapportagekader pensioenfondsen van de toezichthouder (DNB) wordt een nadere toelichting gegeven op de definitie van garantiecontracten.

Garantiecontracten kunnen een gesepareerd beleggingsdepot hebben of een aandeel in de beleggingsportefeuille van de verzekeraar. Bij een aandeel in de beleggingsportefeuille van de verzekeraar kan het pensioenfonds delen in de totale beleggingsresultaten die de verzekeraar behaalt. De verzekeraar bepaalt het beleggingsbeleid. Bij een gesepareerd depot deelt het pensioenfonds in (een percentage van) de beleggingsresultaten van het gesepareerde depot en heeft het pensioenfonds zelf ook vaak meer inspraak in de beleggingsmix.

218 Bij verzekeringcontracten kunnen variërende afspraken worden gemaakt met betrekking tot de verdeling van beleggingsresultaten en verzekeringstechnische resultaten. Voor garantiecontracten betreft dit alleen de positieve resultaten. De negatieve resultaten komen, vanwege de garantie, voor rekening van de verzekeraar.

Door de resultaatdeling ontstaat een vordering op de verzekeraar, naast de vordering uit hoofde van verzekerde aanspraken.

219 Garantiecontracten met en zonder gesepareerd depot worden beschouwd als één totaal contract, resulterend in een vordering op de verzekeraar.

220-223 (vervallen)

Waardering

224 **Bij verzekeringcontracten op risicobasis dient de vordering te worden bepaald op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. De waardering dient plaats te vinden op basis van de contante waarde van de verzekerde uitkeringen uit hoofde van het contract, volgens de grondslagen van het pensioenfonds, waarbij rekening wordt gehouden met de kredietwaardigheid van de verzekeraar (afslag voor kredietrisico).**

Bij garantiecontracten dient de vordering op de verzekeraar te worden bepaald op basis van de grondslagen van het pensioenfonds waarbij rekening wordt gehouden met de kredietwaardigheid van de verzekeraar. Omdat de verzekerde uitkeringen premievrij kunnen worden achtergelaten bij de verzekeraar is de waarde van de vordering gelijk aan de onder voorzieningen opgenomen technische voorziening pensioenverplichtingen, rekening houdend met de hierboven genoemde afslag voor kredietrisico. Er wordt, indien van toepassing, een vordering uit hoofde van resultaatdeling opgenomen.

Presentatie

225 **De niet direct uit lopende afrekeningen opeisbare vorderingen uit verzekeringspolissen dienen op de balans in een afzonderlijke actief post te worden opgenomen.** Binnen deze post wordt een verdere onderverdeling aangebracht naar de aard van de vordering, zoals winstdeling die niet direct opeisbaar is. Het te vorderen bedrag kan als één bedrag op de balans worden opgenomen en in de toelichting nader worden uitgesplitst.

226 **Opeisbare vorderingen/schulden uit hoofde van lopende afrekeningen binnen de contractperiode dienen te worden opgenomen als kortlopende vorderingen/kortlopende schulden.** Zij maken geen deel meer uit van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen.

Toelichting

227 **In de toelichting dient de wijze waarop de waarde van het verzekeringscontract is berekend te worden toegelicht en dient informatie te worden gegeven over de aard en het systeem van de met de verzekeraars overeengekomen voorwaarden met betrekking tot verzekerde risico's. De voorwaarden omtrent resultaatdeling van beleggings- en verzekeringstechnische risico's dienen te worden toegelicht. Hierbij dient tevens de actuele stand inzake resultaatdeling te worden vermeld.**

228 **Bij een garantiecontract met beleggingsdepot dient in de toelichting informatie over de in het depot opgenomen beleggingen te worden gegeven, conform alinea's 212 tot en met 215.**

229 **In de toelichting dient een mutatieoverzicht van de post herverzekeringsdeel technische voorzieningen te worden opgenomen. Tevens dient de aard van de inzake de verzekering verschuldigde en te vorderen bedragen te worden toegelicht. In de toelichting dienen de bepalingen van toepassing bij afloop van het contract te worden opgenomen.**

Vorderingen en overlopende activa

Begripsbepaling

230 **Vorderingen en overlopende activa worden onderscheiden van vorderingen in verband met beleggingstransacties conform alinea 208.**

Toelichting

231 **In de toelichting op overige vorderingen dienen afzonderlijk te worden vermeld:**

- **de vorderingen op de werkgever(s);**
- **de vorderingen op deelnemers van het pensioenfonds; en**
- **de vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten.**

Overige activa

Liquide middelen

Begripsbepaling

232 **Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties conform alinea 208.**

Passiva

233 **Voor de passiva wordt de volgende indeling aanbevolen:**

- **stichtingskapitaal en reserves (zie alinea's 234 tot en met 239);**
- **bestemmingsfondsen (zie alinea's 239a-c)**
- **achtergestelde leningen (zie alinea's 240 tot en met 243);**
- **technische voorzieningen (zie alinea's 244 tot en met 263);**
- **voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers (zie alinea's 264 tot en met 267);**

- overige voorzieningen (zie alinea's 268 tot en met 269);
- langlopende schulden (zie alinea's 268 tot en met 269);
- overige schulden en overlopende passiva (zie alinea's 268 tot en met 269).

Stichtingskapitaal en reserves

Begripsbepaling

234 Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief alle in alinea 244 aangegeven technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen en na aftrek van de bestemmingsfondsen (zie alinea's 239a tot en met 239c).

De Pensioenwet schrijft overeenkomstig artikel 131 voor dat een pensioenfonds over een minimaal vereist eigen vermogen beschikt, tenzij een pensioenfonds tot volledige overdracht of onderbrenging is overgegaan; en de toezichthouder heeft ingestemd met het feit dat het pensioenfonds daarom niet beschikt over een minimaal vereist eigen vermogen. De omvang en de samenstelling van het minimaal vereist eigen vermogen worden overeenkomstig artikel 131 van de Pensioenwet en artikel 11 van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (indien van toepassing) bepaald.

De Pensioenwet schrijft overeenkomstig artikel 132 voor dat een pensioenfonds beschikt over een vereist eigen vermogen en stelt het vereist eigen vermogen zodanig vast dat met een zekerheid van 97,5 procent wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de technische voorzieningen. De berekening en de samenstelling van het vereist eigen vermogen worden overeenkomstig artikel 132 van de Pensioenwet en artikel 12 van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (indien van toepassing) bepaald.

Presentatie

235 Op grond van artikel 146 van de Pensioenwet is artikel 2:390 BW niet van toepassing. Het pensioenfonds is derhalve niet verplicht een wettelijke herwaarderingsreserve te vormen. De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 BW vormt blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans. Een nadere uitsplitsing wordt in de balans of in de toelichting opgenomen.

Bestemmingsreserves die het pensioenfonds vormt worden in de balans uitgesplitst, dan wel in één bedrag in de balans opgenomen en in de toelichting nader uitgesplitst.

236 (vervallen)

Toelichting

237 Op grond van artikel 2:373 lid 1 BW en artikel 2:378 BW worden het karakter van de reserves en de mutaties daarin gedurende het boekjaar in de toelichting weergegeven.

238 (vervallen)

239 **Uit de toelichting dienen de omvang van het minimaal vereist en het vereist eigen vermogen conform de Pensioenwet te blijken alsmede de mate waarin wordt voldaan aan de eisen inzake het (minimaal) vereist eigen vermogen. De hierbij aansluitende (nominale) dekkingsgraad en de berekeningswijze ervan dienen te worden vermeld.**

Indien daarnaast andere dekkinggraden worden vermeld dienen de berekeningswijzen daarvan eveneens te worden toegelicht.

Bestemmingsfondsen (alleen van toepassing op pensioenfondsen met een WTP-regeling)

Begripsbepaling

239a **Indien een pensioenfonds bestemmingsfondsen vormt uit hoofde van de uitvoering van de flexibele premieovereenkomst of solidaire premieovereenkomst, dienen deze bestemmingsfondsen separaat op de balans te worden gepresenteerd.** Dit kan het risicodelingsfonds en/of het solidariteitsfonds en/of het compensatiedepot betreffen. **De mutaties in de bestemmingsfondsen dienen via de bestemming van het saldo van baten en lasten plaats te vinden.**

Presentatie

239b Bestemmingsfondsen die het pensioenfonds vormt worden in de balans uitgesplitst, dan wel in één bedrag in de balans opgenomen en in de toelichting nader uitgesplitst.

Toelichting

239c Aan de hand van de uitvoeringsovereenkomst wordt per bestemmingsfonds het karakter van het bestemmingsfonds en de mutaties daarin gedurende het boekjaar in de toelichting weergegeven.

Achtergestelde leningen

Begripsbepaling

240 Daar achtergestelde leningen overeenkomstig artikel 5 Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen één van de vermogensbestanddelen zijn van het eigen vermogen heeft het verbod op leningen in artikel 136 Pensioenwet geen betrekking op die achtergestelde leningen voor zover die dienen om te voldoen aan de vereisten die ingevolge de artikelen 131 en 132 van de Pensioenwet aan het eigen vermogen zijn gesteld.

Waardering

241 Deze leningen worden op grond van het Besluit actuele waarde niet op reële waarde maar op geamortiseerde kostprijs gewaardeerd.

Presentatie

242 Achtergestelde leningen mogen, op grond van de Pensioenwet en het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen slechts worden aangegaan ter versterking van de financiële positie van het pensioenfonds. Daarom wordt aanbevolen de achtergestelde leningen direct onder de post Stichtingskapitaal en reserves op te nemen.

243 (vervallen)

Technische voorzieningen

Presentatie

244 Onder het hoofd technische voorzieningen worden de volgende posten opgenomen:

- voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds;
- voorziening operationele kosten;
- overige technische voorzieningen.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Begripsbepaling

245 Onder pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt de voorziening opgenomen die is bedoeld om alle uit de pensioenregeling of andere overeenkomsten voortvloeiende pensioenverplichtingen te kunnen nakomen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen voldoen aan de criteria voor opname. Een voorwaardelijke pensioenverplichting, zoals bedoeld in artikel 95 en artikel 137 van de Pensioenwet, leidt in het algemeen niet tot het opnemen van een voorziening pensioenverplichtingen. Vorming van een bestemmingsreserve voor voorwaardelijke pensioenverplichtingen, als onderdeel van de reserves, is wel toegestaan.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en onvoorwaardelijke toeslagverleningen.

Voorwaardelijke pensioenverplichtingen zoals de toeslagen waarvoor in de Pensioenwet een consistent geheel van gewekte verwachtingen, financiering en realisatie wordt voorgeschreven, worden opgenomen indien is voldaan aan de bepalingen van hoofdstuk 252 Voorzieningen, niet in de balans opgenomen verplichtingen en niet in de balans opgenomen activa.

246 Het pensioenfonds dat zijn pensioenverplichtingen geheel of gedeeltelijk heeft verzekerd, is daardoor niet bevrijd van zijn verplichtingen jegens de deelnemers van het pensioenfonds. De verzekerde pensioenverplichtingen worden daarom onverkort begrepen in de voorziening pensioenverplichtingen waar tegenover een vordering uit hoofde van herverzekeringsdeel technische voorzieningen is opgenomen.

Waardering

247 In artikel 126 van de Pensioenwet en artikel 2 van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfonds zijn bepalingen opgenomen met betrekking tot de waardering van de pensioenverplichtingen.

248 De Pensioenwet schrijft waardering van pensioenverplichtingen tegen marktwaarde voor. **Op grond van het inzichtvereiste dient de voorziening pensioenverplichtingen te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde).** De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de markttrente. Het wordt aanvaardbaar geacht om hiervoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB te hanteren, mits consistent toegepast.

249 **Bij de bepaling van actuariële uitgangspunten, zoals voor overleving en arbeidsongeschiktheid, dient te worden uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening dient te worden gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De gehanteerde uitgangspunten dienen te passen binnen de eisen die de Pensioenwet stelt ten aanzien van actualiteit, prudentie en consistentie, rekening houdend met fondsspecifieke kenmerken.**

250 (vervallen)

251 Bij de berekening van de pensioenverplichtingen dienen aanspraken en rechten te worden gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben. Dit houdt in:

- dat uit een besluit tot toeslagverlening genomen na de balansdatum op balansdatum geen verplichting voortvloeit;
- dat onvoorwaardelijke verplichtingen voortvloeiende uit besluiten die voor balansdatum zijn genomen worden verantwoord (ook al wordt het besluit pas in het volgend verslagjaar geëffectueerd); en
- dat onvoorwaardelijke verplichtingen, voortvloeiend uit voor balansdatum vastgestelde ex ante condities, waaraan per balansdatum wordt voldaan en waarvoor geen discretie meer is voor het bestuur van een pensioenfonds om een ander besluit te nemen, worden opgenomen.

251a Voor het pensioenfonds kan sprake zijn van een herstelplan dan wel overbruggingsplan en per balansdatum kan zich dan een dekkingstekort voordoen.

Voor het bepalen van de omvang van de pensioenverplichting dient in deze situatie te worden uitgegaan van de onvoorwaardelijk opgebouwde pensioenrechten en -aanspraken per balansdatum.

Met kortingen op die pensioenrechten en -aanspraken dient rekening te worden gehouden indien per balansdatum een onvoorwaardelijk besluit door het bestuur daartoe is genomen.

Als er per balansdatum door het bestuur nog geen onvoorwaardelijk besluit tot korting van de pensioenaanspraken op balansdatum is genomen, dient in overeenstemming met hoofdstuk 160 Gebeurtenissen na balansdatum bij de bepaling van de pensioenverplichting toch met een dergelijke korting op de pensioenaanspraken rekening te worden gehouden indien en voor zover het per balansdatum zeker is dat na balansdatum een onvoorwaardelijk kortingsbesluit zal worden genomen op basis van de per balansdatum geldende wet- en regelgeving en er ter zake van dit kortingsbesluit voor of uiterlijk op de datum van het vaststellen van de jaarrekening geen discretie meer is voor het bestuur van het pensioenfonds om een ander besluit te nemen. In de toelichting dient te worden uiteengezet wat het effect van deze kortingsmaatregel is alsook hoe deze is bepaald.

Aanbevolen wordt om in de toelichting ook in te gaan op de eventuele verschillen met de zogenoemde verslagstaten voor De Nederlandsche Bank (DNB) als gevolg van de toepassing van deze kortingsmaatregel.

Discretie kan bijvoorbeeld voortkomen uit per balansdatum redelijkerwijs te voorziene effecten uit de evaluatie van het herstelplan, zoals additionele stortingen door de werkgever. Tot deze discretie behoort niet het feit dat het bestuur de kortingsmaatregel op meerdere wijzen kan toerekenen aan de deelnemers.

251b Een pensioenfonds dat naar verwachting zal overgaan tot een collectieve waardeoverdracht als bedoeld in artikel 150m Pensioenwet kan, in de periode tot die collectieve waardeoverdracht plaatsvindt, afzien van het jaarlijks indienen van een herstelplan en kan in plaats daarvan jaarlijks een concreet en haalbaar overbruggingsplan indienen dat voldoet aan de daarvoor gestelde voorwaarden. Indien van toepassing zal het pensioenfonds het herstelplan dan wel het overbruggingsplan toelichten in het bestuursverslag.

252 Indien na de balansdatum besluiten tot toeslagverlening of korting worden genomen dienen deze te worden toegelicht als gebeurtenis na balansdatum (als onderdeel van de jaarrekening) met vermelding van de omvang van de financiële gevolgen.

Toelichting

253 In de toelichting dienen de veronderstellingen die voor de bepaling van de pensioenverplichtingen zijn gebruikt, alsmede wijzigingen daarin ten opzichte van het vorige verslagjaar die een significante invloed hebben gehad op de hoogte van de pensioenverplichtingen te worden vermeld. In ieder geval dienen de volgende veronderstellingen te worden vermeld:

- de gehanteerde marktrente. De toelichting dient een motivering te bevatten van de keuze van de gehanteerde marktrente indien deze afwijkt van de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB. In de toelichting op de rente dient te worden aangegeven hoe de marktrente is bepaald;
- de toegepaste actuariële veronderstellingen (zoals overlevingstafels);
- de wijze van toeslagverlening op pensioenverplichtingen en de gehanteerde uitgangspunten;
- de mate waarin rekening is gehouden met een verzekerde partner; en
- op welke wijze rekening is gehouden met de pensioenopbouw met betrekking tot arbeidsongeschikte deelnemers.

254 Er dient informatie te worden gegeven over de aard van de verschillende pensioenregelingen die in de technische voorziening pensioenverplichtingen zijn opgenomen, waarbij tevens de wijze waarop rekening wordt gehouden met toeslagen wordt toegelicht.

255 Van de voorziening pensioenverplichtingen dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen. Indien voor het inzicht van belang dient een mutatieoverzicht per regeling te worden verstrekt.

Dit overzicht dient de volgende opbouw te bevatten:

- stand begin boekjaar;
- toevoeging pensioenopbouw;
- toeslagen;
- rentetoevoeging;
- onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten;
- wijziging marktrente;
- overige mutaties;
- mutatie overdrachten van rechten;
- stand einde boekjaar.

256 Aanbevolen wordt in de toelichting de pensioenverplichtingen te splitsen naar de volgende categorieën deelnemers (aantallen en bedragen):

- actieven;
- gepensioneerden;
- slapers;
- overigen.

257 In het geval dat een pensioenfonds één of meer herverzekeringscontracten heeft afgesloten dienen in de toelichting de aard en omvang van de overgedragen

verzekeringstechnische en beleggingsrisico's te worden aangegeven.

Voorziening operationele kosten

Presentatie

257a **De voorziening operationele kosten dient separaat in de balans (of in de toelichting) te worden opgenomen als onderdeel van de technische voorzieningen.**

Toelichting

257b **In de toelichting dienen de veronderstellingen die voor de bepaling van de voorziening zijn gebruikt, alsmede wijzigingen daarin ten opzichte van het vorige verslagjaar die een significante invloed hebben gehad op de hoogte van de voorziening te worden vermeld.**

Van de voorziening operationele kosten dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen.

Overige technische voorzieningen

Begripsbepaling

258 Onder het hoofd overige technische voorzieningen worden voorzieningen voor met de pensioenverplichtingen samenhangende risico's opgenomen voor zover die niet zijn opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen, zoals voor:

- arbeidsongeschiktheid; en
-
- overige uitkeringen.

Waardering

259 Bij de bepaling van de voorziening voor arbeidsongeschiktheid wordt rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. Met betrekking tot deze laatste categorie wordt de verplichting geschat op basis van ervaringscijfers.

260 (vervallen)

Presentatie

261 **De balanspost dient in de toelichting te worden gesplitst naar de onderscheiden voorzieningen.**

Toelichting

262 (vervallen)

263 **Van de overige technische voorzieningen dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen.**

Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers

Begripsbepaling

264 Bij deze pensioenverplichtingen dragen de deelnemers contractueel de beleggingsrisico's van de hieraan gerelateerde beleggingen (zowel opbrengsten als waardeontwikkelingen).

Onder de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers worden ook de verplichtingen aan deelnemers verantwoord die voortvloeien uit de flexibele

premieovereenkomst en de solidaire premieovereenkomst.

265 (vervallen)

Waardering

266 **De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers dient te worden bepaald op basis van de waardering van de hieraan gerelateerde beleggingen. Conform alinea 216 dienen beleggingen voor risico deelnemers te worden gewaardeerd tegen reële waarde.** De waardering van de beleggingen bepaalt de waardering van de hiertegenover staande voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers.

Toelichting

267 **Van de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen. In het overzicht dienen in ieder geval afzonderlijk de stortingen en de onttrekkingen zichtbaar gemaakt te worden.**

Dit overzicht dient de volgende opbouw te bevatten:

- stand begin boekjaar;
- premiebijdragen;
- overdrachtssom overgenomen pensioenverplichtingen;
- beleggingsresultaat voor risico deelnemers;
- toedeling actuariële resultaten;
- expiratiekapitaal;
- overdrachtssom overgedragen pensioenverplichtingen;
- ingehouden kosten (beheervergoeding en andere vergoedingen); en
- stand einde boekjaar.

Alleen van toepassing op pensioenfondsen met een WTP-regeling

267a **Het pensioenfonds dient te vermelden op welke wijze het beschermingsrendement, het projectierendement en het overrendement zijn bepaald en op welke wijze rendementen zijn toegerekend aan de voorzieningen en eigen vermogensbestanddelen.**

Overige voorzieningen, langlopende schulden, overige schulden en overlopende passiva

268 (vervallen)

Toelichting

269 **De onder de overige schulden en overlopende passiva opgenomen schulden uit hoofde van de volgende posten dienen afzonderlijk te worden toegelicht:**

- waardeoverdrachten;
- pensioenuitkeringen;
- derivaten;
- herverzekering.

270 (vervallen)

610.3 Staat van baten en lasten

Staat van baten en lasten

Begripsbepaling

301 Pensioenfondsen stellen een staat van baten en lasten op. De in artikel 2:377 BW vermelde posten voor de inhoud van de winst-en-verliesrekening zijn voor het merendeel niet toepasbaar door pensioenfondsen, omdat zij bij pensioenfondsen niet voorkomen dan wel van minder betekenis zijn.

Presentatie

302 **In de staat van baten en lasten dienen in ieder geval en met inachtneming van alinea 304, de volgende posten voor te komen:**

- **premiebijdragen risico pensioenfonds;**
- **premiebijdragen risico deelnemers;**
- **beleggingsresultaten risico pensioenfonds;**
- **beleggingsresultaten risico deelnemers;**
- **overige baten;**
- **pensioenuitkeringen;**
- **pensioenuitvoeringskosten (ten laste van het pensioenfonds);**
- **mutatie technische voorzieningen**
 - mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds;
 - mutatie voorziening operationele kosten;
 - mutatie overige technische voorzieningen;
- **mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers;**
- **mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen;**
- **saldo overdrachten van rechten;**
- **overige lasten.**

In bijlage 2 is een voorbeeld van een staat van baten en lasten opgenomen die aan de noodzakelijke inzichtsvereisten voldoet.

303 **Indien voor het inzicht van belang dient de post mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen in de staat van baten en lasten nader te worden uitgesplitst; in ieder geval dient de post herverzekering in de toelichting te worden uitgesplitst.**

304 **Indien andere posten voor het inzicht van belang zijn, dienen deze posten te worden toegevoegd.**

Resultaatbepaling

305 (vervallen)

Toelichting

306 **Indien de werkgever(s) pensioenuitvoerings- en administratiekosten geheel of grotendeels draagt (dragen), dient dit in de toelichting te worden vermeld, inclusief het bedrag.**

307 **Het pensioenfonds dient na het saldo van baten en lasten op de staat van baten en lasten te vermelden op welke reserves en bestemmingsfondsen het saldo wordt afgeboekt respectievelijk bijgeboekt of welke andere bestemming het saldo krijgt, dan wel het saldo of een deel daarvan op de balans alsnog te bestemmen te presenteren.**

Premiebijdragen risico pensioenfondsen en premiebijdragen risico deelnemers

Begripsbepaling voor pensioenfondsen die niet zijn ingevaren

308 Artikelen 128 tot en met 130a van de Pensioenwet alsmede het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen schrijven voor dat een pensioenfonds tenminste een kostendekkende premie heeft. In de kostendekkende premie zijn begrepen:

- de premie die actuariael benodigd is in verband met de aangroei van de pensioenverplichtingen;
- de opslag die nodig is voor het bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen als bedoeld in artikel 132 PW;
- de opslag die nodig is voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten van het pensioenfonds; en
- de premie die actuariael benodigd is ten behoeve van toeslagverlening indien gekozen is voor financiering op de wijze, bedoeld in artikel 137, vierde lid, onderdeel a, b of d PW.

Binnen het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen is het mogelijk jaarlijkse premieschommelingen in de kostendekkende premie als gevolg van sterk fluctuerende marktrentes in de te heffen premie over een door de toezichthouder voorgeschreven periode te egaliseren (dempen) door de rekenrente over deze periode op een gemiddelde te fixeren. Over de gehele periode moet deze gedempte premie kostendekkend zijn.

Alle bijdragen die het pensioenfonds ontvangt uit hoofde van de pensioenregeling of de pensioenuitvoeringsovereenkomst vallen onder het begrip feitelijke premie zoals bedoeld in artikel 130 van de Pensioenwet. Dit kan zowel structurele bijdragen als ook incidentele stortingen betreffen.

Resultaatbepaling

309 De aan het boekjaar toe te rekenen premie dient als bate te worden verantwoord.

310 Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie dient rekening te worden gehouden met onvoorwaardelijk geworden premiekortingen en/of premieopslagen.

Toelichting

311 Indien dit van belang is voor het inzicht dient de samenstelling van het premiebedrag nader te worden toegelicht. Zie ook alinea 108.

311a De vergoeding voor de kosten dient in de toelichting op de premiebijdragen separaat inzichtelijk te worden gemaakt.

312 Onder het Ftk dient de samenstelling van de kostendekkende premie over het boekjaar, de feitelijke premie over het boekjaar en de gedempte premie te worden toegelicht. Indien dit van belang is voor het inzicht, dienen de oorzaken van verschillen tussen deze premies te worden toegelicht. Een voorbeeld hiervan is de situatie dat de feitelijke premie lager is dan de kostendekkende premie.

312a Het pensioenfonds dient in de toelichting de feitelijk ontvangen premies, de achterstallige premies (met een link naar de openstaande vorderingen) en de afboekingen uit voorgaande jaren te vermelden.

Beleggingsresultaten

Resultaatbepaling

313 **Gerealiseerde en ongerealiseerde waardeontwikkeling van beleggingen dienen in de staat van baten en lasten te worden verwerkt.**

Toelichting

314 **Op de post beleggingsresultaten dienen de kosten van vermogensbeheer zichtbaar in mindering te worden gebracht.** Transactiekosten kunnen worden gesaldeerd met de gerelateerde beleggingsopbrengsten. **Indien en voor zover de transactiekosten betrouwbaar vastgesteld kunnen worden, dienen deze te worden toegelicht. Indien de transactiekosten niet betrouwbaar vastgesteld kunnen worden, dient de reden hiertoe gemotiveerd te worden toegelicht.** Zie ook alinea 108.

De post beleggingsresultaten dient in de toelichting dan wel in de staat van baten en lasten te worden gespecificeerd naar:

- **beleggingsresultaten risico pensioenfonds;**
- **beleggingsresultaten risico deelnemers.**

Per post dient een nadere uitsplitsing te worden gemaakt naar:

- **directe beleggingsopbrengsten;**
- **indirecte beleggingsresultaten;**
- **in aftrek gebrachte kosten van vermogensbeheer.**

315 Onder kosten van vermogensbeheer vallen alle kosten die het pensioenfonds maakt voor het beheer van de beleggingen, met uitzondering van transactiekosten. Het verdient aanbeveling de kosten van vermogensbeheer in de toelichting te onderscheiden in exploitatiekosten van vastgoed (inclusief afschrijvingen) en overige kosten van vermogensbeheer.

Transactiekosten zijn de externe kosten die gemaakt worden om een (beleggings-) transactie tot stand te brengen en uit te voeren.

316 **De beleggingsresultaten (en kosten) dienen gespecificeerd te worden naar de verschillende beleggingscategorieën conform alinea 202.**

Het verdient aanbeveling om, indien de beleggingen in de toelichting verder zijn uitgesplitst, bovengenoemde specificatie te geven naar de in de toelichting vermelde beleggingscategorieën.

317 **In deze specificatie dienen de bruto-opbrengsten van de beleggingscategorieën te worden opgenomen waarop de kosten van vermogensbeheer zichtbaar in aftrek zijn gebracht. Indien geen betrouwbare toerekening kan worden gemaakt dient dit te worden toegelicht.**

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Toelichting

318 **De wijze waarop de rentetoevoeging over het jaar is bepaald dient te worden toegelicht.**

Saldo-overdrachten van rechten (waardeoverdrachten)

Begripsbepaling (op moment van invaren)

319 In het kader van de implementatie van de Wet toekomst pensioenen is een pensioenfonds op verzoek van de werkgever bevoegd tot collectieve waardeoverdracht indien de waardeoverdracht ertoe strekt in verband met een collectieve wijziging van de pensioenovereenkomsten de waarde van pensioenaanspraken of pensioenrechten aan te wenden bij het pensioenfonds overeenkomstig die gewijzigde pensioenovereenkomsten (artikel 150m PW).

Presentatie

319a **In de staat van baten en lasten en de toelichting dienen de kasstroom uit hoofde van waardeoverdrachten alsmede de mutatie in de voorziening afzonderlijk te worden opgenomen.** Hierdoor wordt het financiële alsmede het actuariële resultaat op waardeoverdrachten zichtbaar gemaakt.

610.4 Risicoparagraaf

401 In de jaarrekening en het bestuursverslag wordt ingegaan op het beleid van het pensioenfonds en de risico's die het pensioenfonds bij de uitvoering van zijn taken loopt. Aanbevolen wordt beleidsmatige zaken op te nemen in het bestuursverslag en kwantitatieve en kwalitatieve toelichtingen op te nemen in de jaarrekening.

402 (vervallen)

403 Voor pensioenfondsen wordt aanbevolen een beleidsmatige toelichting op de aanwezige risico's en het daarop gerichte beleid op te nemen in het bestuursverslag.

Toelichting op:

- matchingrisico;
- verzekeringstechnisch risico;
- concentratierisico;
- beleggingsrisico's, zoals renterisico, prijsrisico, kredietrisico en liquiditeitsrisico;
- beleggingsrisico's alternatieve beleggingen;
- risico's inzake overgang naar het WTP (waaronder datakwaliteit);
- operationele risico's (waaronder interne beheersing, IT en integriteitsrisico);
- uitbesteding en de risico's die hiermee samenhangen;
- juridische risico's.

Toelichting op het beleid van het pensioenfonds ten aanzien van de beheersing van risico's:

- ALM-beleid en 'duration matching';
- dekkingsgraad;
- financieringsbeleid;
- premiebeleid;
- toeslagbeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- risicobeleid alternatieve beleggingen;
- beleid ten aanzien van uitbesteding.

404 In de toelichting op de jaarrekening wordt aanbevolen ten aanzien van de in alinea 403 genoemde risico's ten minste nadere toelichtingen op te nemen van de voornaamste risico's die bij het pensioenfonds van belang zijn. Deze toelichtingen zijn zowel kwantitatief als kwalitatief van aard, waarbij de wijze van toelichting mede samenhangt met het inzietsvereiste van artikel 2:362 BW.

Ten aanzien van beleggingen:

- Samenstelling van de beleggingsportefeuille:
 - portefeuille vastgoedbeleggingen naar valuta, categorie en regio;
 - aandelenportefeuille naar valuta, bedrijfstak en regio;
 - vastrentende portefeuille naar looptijd, valuta en creditrating;
 - mate waarin is belegd in de sponsor;
 - gegevens over iedere belegging groter dan 5% van de totale beleggingen of groter dan 5% van de beleggingscategorie waartoe de belegging behoort;
- gevoeligheid van de beleggingen inclusief derivaten voor marktontwikkelingen;
- de wijze van afdekking van de risico's en de posities die als gevolg hiervan zijn ingenomen (in aanvulling op de toelichting op derivaten);
- 'duration' van de vastrentende waarden.

Ten aanzien van de pensioenregeling(en):

- actuariële risico's;
- toeslagrisico;
- premiepercentages en -grondslagen;
- specificatie van de premie naar jaarlijkse opbouw conform de Pensioenwet;
- ratio's zoals ten aanzien van maturity, met vermelding van de voor deze grootheden gehanteerde definities;
- 'duration' van de pensioenverplichtingen;
- gevoeligheidsanalyse.

405 Indien de hierboven gevraagde toelichtingen reeds zijn opgenomen als toelichting op posten in de jaarrekening hoeven ze niet separaat in de risicoparagraaf te worden vermeld.

610.5 Overige onderwerpen

Kasstroomoverzicht

501 **Aangezien de vrijstelling voor middelgrote en kleine rechtspersonen niet van toepassing is, dienen alle pensioenfonds een kasstroomoverzicht op te nemen.** Aanbevolen wordt het kasstroomoverzicht op te stellen volgens de directe methode, zoals opgenomen in bijlage 3.

Het verdient aanbeveling de kasstromen in te delen naar de belangrijkste activiteiten van het pensioenfonds, zoals die welke samenhangen met de beleggingsactiviteit en die voortvloeiende uit de uitvoering van het pensioenreglement.

Fusies en overnames

501a Voor fusies en overnames tussen stichtingen en verenigingen en overnames door stichtingen en verenigingen wordt verwezen naar paragraaf 6 van hoofdstuk 216 Fusies en overnames.

Overige gegevens

502 In de rubriek Overige gegevens worden de gegevens op grond van artikel 2:392 BW vermeld. De verklaring van de actuaaris kan hier worden toegevoegd.

Bestuursverslag

503 Op grond van de wettelijke bepalingen van artikelen 2:391 en 391a BW wordt een bestuursverslag opgesteld. Specifiek voor pensioenfondsen wordt de volgende informatie over de gang van zaken gedurende het verslagjaar en de toestand per balansdatum vermeld:

Algemene informatie

- samenstelling van bestuur en overige organen van het pensioenfonds;
- statutaire doelstellingen;
- inhoud van en wijziging in belangrijkste kernactiviteiten, pensioenovereenkomst, uitvoeringsovereenkomst, pensioenregeling en/of pensioenreglement, producten en diensten van het pensioenfonds, alsmede de categorieën belanghebbenden.

Financiële informatie

Onder de financiële informatie neemt het pensioenfonds een samenvatting van en toelichting op de financiële positie van het pensioenfonds en de ontwikkeling daarin gedurende het verslagjaar op waarbij aandacht wordt geschonken aan:

- ten aanzien van de beleggingen:
 - interne en externe ontwikkelingen ten aanzien van beleggingen en rendementen (waarbij de samenstelling van de rendementen wordt weergegeven voor en na aftrek van kosten van vermogensbeheer en/of transactiekosten);
 - vergelijking van het totaal rendement met de voor het pensioenfonds van toepassing zijnde benchmarks en de z-score/performancetoets (indien van toepassing);
 - inzicht in de kosten van vermogensbeheer en transactiekosten, waarbij de kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten worden verbijzonderd naar beleggingscategorie. Hierbij worden de eventuele afwijkingen tussen de in het bestuursverslag en in de jaarrekening opgenomen bedragen toegelicht. Op grond van artikel 45a PW en artikel 10b Besluit uitvoering Pensioenwet worden de kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten opgenomen als totaal bedrag en als percentage van het in het verslagjaar gemiddeld belegde vermogen.
- ten aanzien van de pensioenen:
 - interne en externe ontwikkelingen;
 - ontwikkelingen in het aantal deelnemers, gespecificeerd naar te onderscheiden categorieën;
- inzicht in de kosten van pensioenbeheer. Op grond van artikel 45a PW en artikel 10b Besluit uitvoering Pensioenwet worden deze kosten opgenomen als totaalbedrag en als bedrag per actieve deelnemer en pensioengerechtigde;
- samenvatting van het actuariële verslag met inbegrip van de actuariële analyse, de uitkomsten van de solvabiliteitstoets, en het oordeel van de actuaaris over de financiële positie;
- informatie over de tussen een pensioenfonds en een (de) werkgever(s) getroffen overeenkomst betreffende de financiering en de uitvoering;
- informatie over (vereiste) dekkingsgraden zoals die door het pensioenfonds worden gehanteerd alsmede in hoeverre hieraan wordt voldaan.

Risicoparagraaf ten aanzien van de doelstellingen en het beleid alsmede het gebruik van financiële instrumenten, voor zover niet reeds elders in de jaarrekening of het bestuursverslag opgenomen.

Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar alinea 403.

Informatie over de verwachte gang van zaken

Deze informatie kan separaat of als onderdeel van bovenstaande beschouwing worden opgenomen.

504 Op grond van de Pensioenwet worden verder de volgende gegevens in het bestuursverslag vermeld, indien van toepassing:

- informatie over de haalbaarheidstoets en de reële dekkingsgraad (artikel 46a lid 4 PW);
- informatie over de totale waarde en de bestemming van de pensioenaanspraken die vervallen (artikel 46a lid 4 PW en artikel 55 lid 6 PW). Dit wordt ook aangeduid met de kleine pensioenaanspraken;
- of in het afgelopen boekjaar:
 - dwangsommen en bestuurlijke boeten zijn opgelegd, en zo ja, hoeveel deze in totaal hebben bedragen (artikel 96 sub a PW);
 - een aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet aan de pensioenuitvoerder is gegeven (artikel 96 sub b PW);
 - een bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld (artikel 96 sub c PW);
 - een herstelplan als bedoeld in artikel 138 of artikel 139 van de Pensioenwet van toepassing is (artikel 96 sub d PW);
 - de situatie, bedoeld in artikel 172 van de Pensioenwet, waarin de bevoegdheidsuitoefening van alle of bepaalde organen van een pensioenfonds is gebonden aan toestemming van de toezichthouder, is beëindigd (artikel 96 sub e PW);
- een verantwoording van de raad van toezicht over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden (artikel 104 lid 2 PW);
- een verantwoording van de visitatiecommissie over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden (artikel 104 lid 8 PW);
- een rapportage over de samenstelling naar leeftijd en geslacht van het verantwoordingsorgaan, het belanghebbendenorgaan en het bestuur en over de inspanningen die zijn verricht om diversiteit in de organen van het pensioenfonds te bevorderen (artikel 107 PW);
- een oordeel van het verantwoordingsorgaan over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst, alsmede een reactie van het bestuur daarop, en een oordeel over de gemaakte uitvoeringskosten (artikel 115a lid 2 PW);
- een oordeel van het belanghebbendenorgaan over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst, alsmede een reactie van het bestuur daarop, en een oordeel over de gemaakte uitvoeringskosten (artikel 115c PW);
- de hoogte van de totale kostendeckende premie (artikel 130 sub a PW);
- de hoogte van de totale gedempte premie (artikel 130 sub b PW);
- de hoogte van de totale feitelijke premie (artikel 130 sub c PW);
- de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten (artikel 130a PW);
- op welke wijze in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen (artikel 135 lid 4 PW); en
- of de principes uit de Code Pensioenfonds zijn nageleefd. Als de principes niet zijn nageleefd of het pensioenfonds niet voornemens is deze in het lopende en daaropvolgende boekjaar na te leven, wordt daarvan gemotiveerd opgave gedaan (artikel 11 Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling).

De volgende toelichtingen dienen te worden verstrekt indien van toepassing:

- informatie over het herstelplan in geval van reservetekort, getroffen maatregelen en realisatie; en
- informatie over achterstanden in de toeslagverlening.

505 (vervallen)

506 In het bestuursverslag dient een meerjarenoverzicht met kerncijfers te worden opgenomen.

507 Indien een financieel product (waaronder een pensioenregeling) als bedoeld in artikel 8, lid 1, of in artikel 9, lid 1, 2 of 3 ‘Verordening (EU) 2019/2088 van het Europees parlement en de Raad van 27 november 2019 betreffende informatieverschaffing over duurzaamheid in de financiële dienstensector’ wordt aangeboden, wordt een beschrijving in het bestuursverslag opgenomen van het volgende:

- voor een financieel product als bedoeld in artikel 8, lid 1 Verordening: de mate waarin aan de ecologische of sociale kenmerken is voldaan;
- voor een financieel product als bedoeld in artikel 9, lid 1, 2 of 3 Verordening: het algemene duurzaamheidsgerelateerde effect van het financiële product aan de hand van relevante duurzaamheidsindicatoren, of
- indien een index als referentiebenchmark is aangewezen: een vergelijking tussen het algemene duurzaamheidsgerelateerde effect van het financieel product met de effecten van de aangewezen index en van een brede marktindex aan de hand van duurzaamheidsindicatoren.

610.6 Code Pensioenfondsen

Wettelijke bepalingen

601 Bij besluit van 24 september 2018 (gepubliceerd op 3 oktober 2018 in *Staatscourant* nr. 55140) is de Code Pensioenfondsen, zoals geformuleerd door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie aangewezen als principes voor goed pensioenfondsbestuur als bedoeld in artikel 33, lid 2, van de Pensioenwet. Bij besluit van 10 november 2023 (gepubliceerd op 21 november 2023 in *Staatscourant* nr. 31689) is de Code Pensioenfondsen gewijzigd.

602 Op grond van artikel 11 lid 2 van het Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling doet een pensioenfonds in het bestuursverslag mededeling over de naleving van de principes van de Code Pensioenfondsen. Indien een pensioenfonds de principes van de Code Pensioenfondsen niet heeft nageleefd of niet voornemens is deze in het lopende en daarop volgende boekjaar na te leven, doet hij daarvan in het bestuursverslag gemotiveerd opgave.

610 Bijlage 1 Voorbeeld Balans pensioenfonds

Balans per 31 december jaar XXXX	Totaal	WTP regeling	Ftk regeling
		Verwijzing naar toelichting ¹	Verwijzing naar toelichting
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfond			
Vastgoedbeleggingen
Aandelen
Vastrentende waarden
Derivaten
Overige beleggingen
	<hr/>	<hr/>	<hr/>

Beleggingen voor risico deelnemers			
Vastgoedbeleggingen
Aandelen
Vastrentende waarden
Derivaten
Overige beleggingen
	<hr/>	<hr/>	<hr/>

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen			

Deelnemingen			

Immateriële vaste activa			

Materiële vaste activa			

Vorderingen en overlopende activa			
Vorderingen uit herverzekering

¹ Een toelichting per post dient per regeling te worden gegeven; zie ook alinea 106a van dit hoofdstuk.

Overige vorderingen
	-----	-----	-----

Overige activa			
Liquide middelen
Andere activa
	-----	-----	-----

	-----	-----	-----

	=====	=====	=====
	Totaal	WTP regeling	Ftk regeling
		Verwijzing naar toe- lichting	Verwijzing naar toe- lichting
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves			
Stichtingskapitaal
Wettelijke reserves
Statutaire reserves
Bestemmingsreserves
Overige reserves
Totaal toetsvermogen	-----	-----	-----

	-----	-----	-----
Bestemmingsfondsen			
Solidariteitsfonds	n.v.t.
Risicodelingsfonds	n.v.t.
Compensatiedepot	n.v.t.
Totaal bestemmingsfondsen	-----	-----	
	
	-----	-----	
Totaal eigen vermogen
Achtergestelde leningen

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds,,,
Voorziening operationele kosten,,,
Overige technische voorzieningen,,,
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
,,,
Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers,,,
Overige voorzieningen,,,
Langlopende schulden,,,
Overige schulden en overlopende pas- siva,,,
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
,,,
	<hr/> <hr/>	<hr/> <hr/>	<hr/> <hr/>

610 Bijlage 2 **Voorbeeld Staat van baten en lasten pensioenfonds**

Staat van baten en lasten jaar XXXX	Totaal	WTP regeling	Ftk regeling
		Verwijzing naar toelichting	Verwijzing naar toelichting
BATEN			
Premiebijdragen risico pensioenfonds
Premiebijdragen risico deelnemers
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	+/-....	+/-....	+/-....
Beleggingsresultaten risico deelnemers	+/-....	+/-....	+/-....
Overige baten

LASTEN			
Pensioenuitkeringen	-/-....	-/-....	-/-....
Pensioenuitvoeringskosten	-/-....	-/-....	-/-....
Mutatie technische voorzieningen			
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	+/-....	+/-....	+/-....
Mutatie voorzieningen operationele kosten	+/-....	+/-....	+/-....
Mutatie overige technische voorzieningen	+/-....	+/-....	+/-....
	+/-....	+/-....	+/-....
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers	+/-....	+/-....	+/-....
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen			

	+/-...,	+/-...,	+/-...,
Saldo overdrachten van rechten	+/-...,	+/-...,	+/-...,
Overige lasten	-/-...,	-/-...,	-/-...,
Saldo van baten en lasten	...,	...,	...,
Bestemming van het saldo van baten en lasten:			
Wettelijke reserves	...,	...,	...,
Statutaire reserves	...,	...,	...,
Bestemmingsreserves	...,	...,	...,
Overige reserves	...,	...,	...,
Solidariteitsfonds	...,	...,	n.v.t.
Risicodelingsfonds	...,	...,	n.v.t.
Compensatiedepot	...,	...,	n.v.t.
Totaal saldo van baten en lasten	...,	...,	...,

610 Bijlage 3 **Voorbeeld Kasstroomoverzicht pensioenfonds**

Kasstroomoverzicht jaar XXXX	Totaal	WTP regeling	Ftk regeling
Kasstromen uit pensioenactiviteiten			
Ontvangen premies,,,
Ontvangen in verband met overdracht van rechten,,,
Betaalde pensioenuitkeringen,,,
Betaald in verband met overdracht van rechten,,,
Betaalde pensioenuitvoeringskosten,,,
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars,,,
Betaalde premies herverzekering,,,
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten,,,
Kasstromen uit beleggingsactiviteiten			
Verkopen en aflossingen van beleggingen,,,
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten,,,
Aankopen beleggingen,,,
Betaalde kosten van vermogensbeheer,,,
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten,,,
Netto-kasstroom in jaar XXXX			
Koers- en omrekeningsverschillen op geldmiddelen,,,
Toename geldmiddelen,,,
Liquide middelen begin jaar XXXX			
Liquide middelen eind jaar XXXX,,,

610 PENSIOENFONDSEN

Deze Richtlijn 610 (aangepast ~~2021~~2024) vervangt Richtlijn 610 (aangepast ~~2019~~2021) en is van kracht voor verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari ~~2022~~2025.

610.0 Definities

Voor de in dit hoofdstuk gehanteerde definities wordt verwezen naar artikel 1 van de Pensioenwet (~~PwPW~~) alsmede artikel 1 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling.

Vanwege de ingrijpende wijzigingen in de Pensioenwet, door de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen (WTP) (per 1 juli 2023), is een aantal definities uit artikel 1 van de Pensioenwet hieronder opgenomen voor het juiste begrip van dit hoofdstuk:

Soorten pensioenovereenkomsten die binnen een pensioenfonds kunnen worden ondergebracht onder de WTP:

- flexibele premieovereenkomst: premieovereenkomst waarbij de premie individueel wordt belegd en waarbij het kapitaal voortvloeiend uit de premie vanaf de pensioendatum wordt aangewend voor financiering van een variabele uitkering of voor de aankoop van een vastgestelde uitkering.
- solidaire premieovereenkomst: premieovereenkomst waarbij de premie collectief wordt belegd, de resultaten in ieder geval naar leeftijdscohorten worden toebedeeld en waarbij het voor pensioenuitkering bestemd vermogen gedurende de uitkeringsfase wordt aangewend voor financiering van een variabele uitkering.

Soorten rendementen:

- beschermingsrendement (van toepassing voor de solidaire premieovereenkomst): de vermogensbijschrijving die ervoor zorgt dat de, uit het opgebouwde pensioenvermogen te financieren, toekomstige pensioenuitkeringen en lopende pensioenuitkeringen nominaal stabiel blijven, dat wordt gefinancierd vanuit het totaal behaalde rendement en looptijdafhankelijk wordt toebedeeld aan de vermogens op basis van marktwaardering, waarbij toedingsregels worden gehanteerd.
- overrendement (van toepassing voor de solidaire premieovereenkomst): het saldo van het totaal behaalde rendement op de beleggingen, de ontwikkeling van de levensverwachting en het sterfteresultaat en het toebedeelde beschermingsrendement op basis van de toedingsregels.
- projectierendement (van toepassing voor zowel de flexibele premieovereenkomst als de solidaire premieovereenkomst): het ingerekende toekomstig rendement voor de vaststelling van variabele uitkeringen.

Overige begrippen uit de Pensioenwet en de Memorie van toelichting

In de Pensioenwet en de Memorie van Toelichting bij de wijziging van de Pensioenwet (MvT) is een aantal begrippen geïntroduceerd waarvan de aanduiding of de definitie niet overeenkomt met de terminologie voor de jaarrekening. **Hieronder wordt aangegeven op welke wijze deze begrippen in de jaarrekening dienen te worden gehanteerd.**

- bestemmingsfonds: het deel van het eigen vermogen dat wordt afgezonderd omdat daaraan een beperktere bestedingsmogelijkheid is gegeven dan gezien de doelstelling van de organisatie zou zijn toegestaan en deze beperking is door derden, waaronder sociale partners, aangebracht.
- compensatiedepot: een geormerkt vermogen op de balans van het pensioenfonds, waar de compensatie bestemd voor actieve deelnemers geheel of gedeeltelijk uit wordt gefinancierd. **Indien gevormd, dient in de jaarrekening deze balanspost te worden aangeduid als compensatiedepot (als onderdeel van bestemmingsfondsen).**
- lifecycle beleggen (hierna lifecycle): een methode waarbij het risicoprofiel van de beleggingsportefeuille van de deelnemer op basis van leeftijd verandert. Naar mate de deelnemer ouder wordt (en dichterbij de pensioenleeftijd komt), wordt het totale risico van de beleggingsportefeuille afgebouwd.
- minimaal vereist eigen vermogen (MVEV): **In de jaarrekening dient het MVEV behandeld te worden volgens de eisen van het financieel toetsingskader: als extracomptabele toetsing op het totaal van het toetsvermogen en dient deze niet als separate balanspost te worden gepresenteerd.** De berekening en de samenstelling van het MVEV worden overeenkomstig artikel 131 van de Pensioenwet en artikel 11 van het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen bepaald.
- operationele reserve: de operationele reserve (op het moment van ‘invaren’) moet – indien gevormd - een minimale omvang hebben voor de ex-ante te bepalen resultaten op risico-verzekeringen, de situatie van “geen premie, wel recht”, en wijzigingen die met terugwerkende kracht worden doorgevoerd (de onvoorziene technische resultaten). De operationele reserve maakt geen onderdeel uit van het eigen vermogen ter berekening van het MVEV op het moment van ‘invaren’. **In de jaarrekening dient de operationele reserve - indien gevormd - onderdeel te zijn van de overige reserves.**
- risicodelingsreserve: een collectieve vermogensreserve waarmee in een flexibele premie-overeenkomst financiële mee- of tegenvallers kunnen worden gedeeld. **Indien gevormd, dient in de jaarrekening deze balanspost te worden aangeduid als risicodelingsfonds (als onderdeel van bestemmingsfondsen).**
- solidariteitsreserve: een collectieve vermogensreserve waarmee in een solidaire premie-overeenkomst financiële mee- of tegenvallers kunnen worden gedeeld. **Indien gevormd, dient in de jaarrekening deze balanspost te worden aangeduid als solidariteitsfonds (als onderdeel van bestemmingsfondsen).**
- voorziening operationele kosten: deze voorziening omvat de operationele kosten die gepaard gaan met het doen van toekomstige pensioenuitkeringen. **In de jaarrekening dient deze balanspost separaat te worden opgenomen onder de technische voorzieningen (als voorziening operationele kosten).**

In het kader van de invoering van de WTP kunnen pensioenfondsen de oude pensioenrechten en -aanspraken overzetten naar een nieuwe pensioenregeling. Dit wordt aangeduid met ‘invaren’. Deze transitie dient in de jaarrekening te worden behandeld als een interne collectieve waardeoverdracht tussen verschillende pensioenregelingen binnen het pensioenfonds, waarbij de mutatie in de staat van baten en lasten wordt geboekt.
Zie voor verdere begripsbepaling alinea 319.

610.1 Algemene uiteenzettingen

Inleiding en toepassingsgebied

101 Dit hoofdstuk is van toepassing op ~~pensioenfondsen~~alle pensioenfondsen, zowel pensioenfondsen met een regeling die valt onder het (voormalige) Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen (Ftk) als pensioenfondsen met een WTP-regeling, tenzij anders weergegeven bij de alinea.

De volgende alinea's in deze richtlijn zijn enkel van toepassing op pensioenfondsen met een Ftk-regeling: 308 en 312.

De volgende alinea's in deze richtlijn zijn enkel van toepassing op pensioenfondsen met een WTP-regeling: 106a, 239a tot en met 239c en 267a.

De volgende alinea's in deze richtlijn zijn enkel van toepassing op pensioenfondsen die zich in transitie bevinden (op het moment van invaren) waarbij de operationele reserve van toepassing is: paragraaf 0 (definitie operationele reserve) en 319.

De meeste pensioenfondsen vallen onder de bepalingen in de Pensioenwet. In artikel 1 van de Pensioenwet wordt de definitie van een pensioenfonds gegeven. Een aantal fondsen valt onder de werking van de Wet ~~Verplichte—Beroepspensioenregeling~~verplichte beroepspensioenregeling. Op deze ~~fondsen~~beroepspensioenfondsen zijn de bepalingen uit deze richtlijn naar analogie van toepassing.

102 In dit hoofdstuk is zoveel mogelijk aangesloten bij de in de Pensioenwet en de hieraan gerelateerde Algemene Maatregelen van Bestuur opgenomen nadere voorschriften inzake verantwoording en grondslagen voor waardering door Pensioenfondsen. Hoofdstuk 6 van de Pensioenwet en het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen bevatten in dit kader relevante bepalingen. De voorgeschreven waardering van beleggingen en technische voorzieningen tegen reële waarde (marktwaarde) geeft inzicht in de financiële positie van het pensioenfonds. Zie ook alinea 209.

103 Artikel 146 van de Pensioenwet bepaalt dat de jaarrekening van een pensioenfonds moet voldoen aan de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en dat de vrijstellingen ten aanzien van inrichting en publicatie van de jaarrekening voor kleine en middelgrote rechtspersonen niet van toepassing zijn. Artikel 146 van de Pensioenwet bepaalt verder dat artikel 2:390 BW, betreffende het vormen van een wettelijke herwaarderingsreserve, voor pensioenfondsen niet van toepassing is.

104 Voor zover in dit hoofdstuk niet anders wordt aangegeven zijn de relevante bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW, het Besluit actuele waarde en de andere hoofdstukken van deze bundel van toepassing.

105 In de paragrafen 2 en 3 wordt meer in detail ingegaan op de posten van de balans en de staat van baten en lasten, alsmede op de daarbij behorende toelichting. In de paragrafen 4

en 5 worden de risicoparagraaf en de overige onderwerpen besproken.

106 Voor pensioenfondsen zijn geen specifieke modellen voor presentatie van de balans en de staat van baten en lasten voorgeschreven. Omwille van de onderlinge vergelijkbaarheid wordt aanbevolen dat pensioenfondsen voor de balans en de staat van baten en lasten de voorbeelden hanteren die als bijlage 1 en bijlage 2 bij dit hoofdstuk zijn opgenomen.

In bijlage 3 is een voorbeeld van een kasstroomoverzicht voor pensioenfondsen opgenomen.

106a In artikel 150l lid 7 van de Pensioenwet is bepaald dat voor pensioenfondsen, die niet invaren maar wel een nieuwe premieregeling onder de WTP gaan uitvoeren, de tot dat moment opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten in een te onderscheiden financieel geheel (gescheiden van de nieuwe premieregeling) worden ondergebracht. Artikel 125a van de Pensioenwet is daarbij van overeenkomstige toepassing. Op elke afzonderlijke regeling is het financieel toetsingskader voor pensioenfondsen van toepassing. Dit betekent onder meer dat per regeling een (minimum) vereist eigen vermogen aanwezig moet zijn.

Indien gescheiden vermogens van toepassing zijn, dient de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht per regeling te worden gepresenteerd. Aanvullend dient ook een totaal kolom te worden gepresenteerd (zie het voorbeeld in de bijlagen). In de toelichting op de balans en de toelichting op de staat van baten en lasten hoeft dan alleen een nadere toelichting te worden gegeven op de posten per regeling (niet op het totaal).

Ieder gescheiden vermogen dient afzonderlijk te worden toegelicht in het bestuursverslag en in de jaarrekening. Dit betekent ook dat andere informatie, die in het bestuursverslag wordt opgenomen, per regeling wordt beschreven. Hieronder vallen ook de rendementen per lifecycle of leeftijdscohort.

~~107 — Pensioenfondsen kunnen middelen beheren die voortvloeien uit de met de sociale partners overeengekomen regeling inzake de Wet aanpassing fiscale behandeling VUT/prepensioen en introductie levensloopregeling, kortweg Wet VPL.~~

~~Gezien de diversiteit van de VPL-regelingen, dienen de afspraken en de kenmerken van de overeengekomen regeling, alsmede de wijze waarop de regeling in de jaarrekening is verwerkt, te worden toegelicht.~~

107 (vervallen)

108 Een nettopensioenregeling (artikel 117a Pensioenwet) is een pensioenregeling, inzake het loon boven het fiscale pensioenmaximum, op basis van een **zuivere** premieovereenkomst, waarbij de deelnemer tot het moment van inkoop van het pensioen de beleggingsrisico's en actuariële risico's loopt. In tegenstelling tot een reguliere pensioenregeling wordt bij een nettopensioenregeling wel loonheffing geheven over de pensioenpremie, maar geen loonheffing geheven over de pensioenuitkeringen.

Als de nettopensioenregeling bij een pensioenfonds wordt ondergebracht, gelden er strikte voorwaarden om te voorkomen dat de nettopensioenregeling wordt vermengd met de reguliere (bruto) pensioenregeling, zoals een gescheiden administratie en toerekening van beleggingsopbrengsten.

Gezien het bijzondere karakter van een nettopensioenregeling dienen de afspraken en de kenmerken van de nettopensioenregeling, alsmede de wijze waarop de regeling in de jaarrekening is verwerkt, te worden toegelicht.

De beleggingen behorende bij de nettopensioenregeling tot het moment van inkoop zijn onderdeel van de ~~Beleggingen~~beleggingen voor risico deelnemers (zie alinea 216). De voorzieningen behorende bij de nettopensioenregeling tot het moment van inkoop zijn onderdeel van de ~~Voorziening~~voorziening voor pensioenverplichtingen risico deelnemers (zie alinea 264). **Het pensioenfonds dient de beleggingen en voorzieningen behorende bij de nettopensioenregeling tot het moment van inkoop separaat op de balans op te nemen of een splitsing in de toelichting op de balans op te nemen.**

De premies behorende bij de nettopensioenregeling (zie alinea 311) alsmede de beleggingsresultaten van de nettopensioenregeling (zie alinea 314) tot het moment van inkoop dienen door het pensioenfonds separaat in de staat van baten en lasten te worden opgenomen of in de toelichting te worden weergegeven.

109 Een algemeen pensioenfonds is een pensioenfonds dat een of meerdere (beroeps)pensioenregelingen uitvoert en daarvoor een afgescheiden vermogen aanhoudt per collectiviteitkring (artikel 1 Pensioenwet). Hiertoe heeft een algemeen pensioenfonds een organisatie ingericht en moet een algemeen pensioenfonds over voldoende weerstandsvermogen beschikken om de risico's bij de bedrijfsvoering te kunnen opvangen (artikel 112a Pensioenwet).

Door het bestaan van afzonderlijke vermogensreizen bij de collectiviteitkringen is, naast de informatie omtrent de bedrijfsvoering van een algemeen pensioenfonds, inzicht in de financiële informatie per individuele collectiviteitkring van belang voor belanghebbenden.

Artikel 146 Pensioenwet bepaalt dat een algemeen pensioenfonds ieder afgescheiden vermogen afzonderlijk beschrijft in het bestuursverslag en in de jaarrekening. ~~De toelichting bij de nota van wijziging voor artikel 146 geeft aan dat dit~~Dit betekent dat ook de informatie over het pensioenvermogen per collectiviteitkring wordt weergegeven en dat andere informatie, die in het bestuursverslag moet worden opgenomen, eveneens per collectiviteitkring wordt gegeven.

Op de afzonderlijke collectiviteitkringen is ~~heteen~~financieel toetsingskader voor pensioenfondsen van toepassing (artikel 125a Pensioenwet). Dit betekent onder meer dat per collectiviteitkring een (minimum) vereist eigen vermogen aanwezig moet zijn en elke collectiviteitkring een eigen (beleids)dekkingsgraad kent.

Het algemeen pensioenfonds brengt alle niet specifiek toerekenbare kosten in rekening bij de collectiviteitkringen op basis van een vastgestelde kostentoe rekening. Hierbij kan worden gedacht aan kosten voor oprichting, organisatie en toezicht/bestuur van een algemeen pensioenfonds.

110 **De jaarverslaggeving van een algemeen pensioenfonds dient de volgende onderdelen te omvatten:**

- **bestuursverslag, waarin onder meer aandacht wordt besteed aan de ontwikkelingen in de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds en de kenmerken van en de ontwikkelingen binnen de verschillende collectiviteitkringen;**
- **jaarrekening, bestaande uit:**
 - **een financiële verantwoording inzake de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds bestaande uit balans, staat van baten en lasten, kasstroomoverzicht en toelichting (dat wil zeggen exclusief financiële gegevens die in de collectiviteitkringen worden verantwoord);**

- **een financiële verantwoording per collectiviteitkring bestaande uit balans, staat van baten en lasten, kasstroomoverzicht en toelichting; en**
- **overige gegevens.**

Financiële verantwoording inzake de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds

Voor de financiële verantwoording inzake de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds zijn de relevante bepalingen van dit hoofdstuk 610 overeenkomstig van toepassing.

Deze financiële verantwoording dient slechts de financiële gegevens te bevatten die betrekking hebben op de bedrijfsvoering van het pensioenfonds. Dit betekent dat de financiële gegevens die zijn opgenomen in de financiële verantwoording per collectiviteitkring niet worden opgenomen in de financiële verantwoording inzake de bedrijfsvoering.

In de toelichting inzake de bedrijfsvoering van het algemeen pensioenfonds dient tevens informatie te worden verstrekt over:

- **het weerstandsvermogen (doel, omvang, vorming, onttrekking etc.); en**
- **de kostentoe rekening naar de collectiviteitkringen (kwalitatief en kwantitatief).**

Financiële verantwoording per collectiviteitkring

Voor de financiële verantwoording per collectiviteitkring zijn de relevante bepalingen van dit hoofdstuk 610 overeenkomstig van toepassing.

De kosten die specifiek toerekenbaar zijn aan een collectiviteitkring en de kosten die worden toegerekend vanuit de bedrijfsvoering (niet specifiek toerekenbare kosten) dienen in de financiële verantwoording per collectiviteitkring afzonderlijk te worden toegelicht.

610.2 **Balans**

Activa

201 Het pensioenfonds dient de beleggingen voor risico pensioenfonds en de beleggingen voor risico deelnemers gescheiden in de balans weer te geven.

Voor de activa wordt de volgende indeling aanbevolen:

- beleggingen voor risico pensioenfonds (zie [alineaaalinea's](#) 202 tot en met 215);
- beleggingen voor risico deelnemers (zie alinea 216);
- herververzekeringsdeel technische voorzieningen (zie [alineaaalinea's](#) 217 tot en met 229);
- deelnemingen;
- immateriële vaste activa;
- materiële vaste activa;
- vorderingen en overlopende activa (zie [alineaaalinea's](#) 230 tot en met 231);
- overige activa (zie alinea 232).

Beleggingen voor risico pensioenfonds

Begripsbepaling

202 De beleggingen worden onderscheiden in de volgende beleggingscategorieën:

- vastgoedbeleggingen;
- aandelen;
- vastrentende waarden;
- derivaten en;
- overige beleggingen.

Kapitaalbelangen die worden gehouden voor duurzame verbondenheid met het pensioenfonds worden gerubriceerd als deelneming. Kapitaalbelangen die worden gehouden door middel van participaties in beleggingsentiteiten of andere entiteiten (hierna kortheidshalve: beleggingsentiteiten) worden gerubriceerd als belegging indien zij worden gehouden voor het behalen van rendement.

203 Vastgoedbeleggingen omvatten:

- directe vastgoedbeleggingen;
- indirecte vastgoedbeleggingen, zijnde participaties in beleggingsentiteiten die beleggen in vastgoed;
- vastgoedbeleggingen in ontwikkeling.

204 Aandelen omvatten:

- beursgenoteerde aandelen;
- niet-beursgenoteerde aandelen;
- beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsentiteiten die beleggen in aandelen.

205 Vastrentende waarden omvatten:

- obligaties, hypothecaire leningen, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren met een vaste of variabele rente;
- beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsentiteiten die beleggen in vastrentende waarden;
- deposito's en dergelijke.

206 Onder derivaten worden begrepen alle derivatencontracten die het pensioenfonds heeft afgesloten om risico's af te dekken alsmede overige derivatencontracten die dienen als belegging. **Derivaten met een positieve waarde dienen te worden verantwoord onder de beleggingen; derivaten met een negatieve waarde dienen te worden verantwoord onder de schulden (zie ook alinea 269).**

207 Onder overige beleggingen worden opgenomen die beleggingen die niet als een van de hiervoor opgesomde beleggingen geclassificeerd kunnen worden.

208 Overige vorderingen en schulden inzake beleggingen betreffende te vorderen respectievelijk te betalen posities of tijdelijke banksaldi in verband met ~~beleggings-transacties~~ beleggingstransacties mogen onder de in ~~alinea~~ alinea's 203 tot en met 207 genoemde beleggingscategorieën worden geclassificeerd indien deze door het pensioenfonds niet kunnen worden aangewend voor andere doelen dan beleggingstransacties.

Waardering

209 De Pensioenwet schrijft waardering van beleggingen tegen marktwaarde voor. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Om aan te sluiten op het toenemende gebruik (ook internationaal) van het begrip reële waarde ('fair value') wordt dit begrip gehanteerd.

Op grond van het inzichtvereiste dienen beleggingen te worden gewaardeerd op reële

waarde. Gezien de bepalingen in de Pensioenwet zijn, in afwijking van hoofdstuk 290 Financiële instrumenten, artikel 10 lid 3a en 3b van het Besluit actuele waarde niet van toepassing op pensioenfondsen. Deze artikelen verbieden de waardering op reële waarde van financiële instrumenten die worden gehouden tot einde looptijd en verstrekte leningen of te innen vorderingen.

210 (vervallen)

Presentatie

211 De in alinea 202 gegeven beleggingscategorieën worden in de balans uitgesplitst, dan wel in één bedrag in de balans opgenomen en in toelichting nader uitgesplitst. **Indien beleggingen plaatsvinden door middel van participaties in beleggingsentiteiten die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen, bijvoorbeeld in vastgoedbeleggingen, dient de participatie gerubriceerd te worden in de beleggingscategorie waarin beleggingen van deze soort worden gerubriceerd en dienovereenkomstig gewaardeerd.** De participatiewaarde als geheel wordt getoond onder de categorie waarin beoogd wordt te beleggen. Bij gemengde beleggingsentiteiten wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, dan wel wordt een nadere uitsplitsing opgenomen, bijvoorbeeld conform het prospectus.

Toelichting

212 **In de toelichting dient voor iedere soort belegging, zoals opgenomen in alineaalinea's 203 tot en met 208, de methodiek waarop de reële waarde is bepaald te worden toegelicht.**

213 Voor zover vorderingen en schulden op grond van alinea 208 onder de beleggingscategorieën (zie alineaalinea's 203 tot en met 207) worden opgenomen, dienen deze in de toelichting van de beleggingscategorieën te worden uitgesplitst in beleggingen, vorderingen, schulden en liquide middelen.

De onder overige beleggingen opgenomen beleggingen dienen naar aard en omvang te worden toegelicht.

214 **Van iedere soort belegging, zoals opgenomen in alineaalinea's 203 tot en met 207 dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen.** Dit overzicht mag achterwege worden gelaten indien het beleggingen met een hoge omloopsnelheid (bijvoorbeeld deposito's) of derivaten betreft. ~~Indien het inzicht niet nadelig wordt beïnvloed, kunnen beleggingen met dezelfde aard en risicoprofiel in één overzicht worden samengevoegd.~~

Deze overzichten hebben de volgende opbouw:

- stand begin boekjaar;
- investeringen respectievelijk aankopen respectievelijk verstrekkingen;
- waardeontwikkelingen;
- desinvesteringen respectievelijk verkopen respectievelijk aflossingen;
- overige mutaties;
- stand einde boekjaar.

215 **In aanvulling op de toelichtingsvereisten uit hoofdstuk 213 Vastgoedbeleggingen en hoofdstuk 290 Financiële instrumenten dient het volgende in de toelichting te worden vermeld:**

- of en tot welk percentage wordt belegd in premiebijdragende ondernemingen en

tegen welke voorwaarden;

- in hoeverre beleggingen zijn uitgeleend. Dit geldt ook voor andere constructies waarbij de beleggingen niet ter directe beschikking van het pensioenfonds staan;
- in hoeverre bepaalde balansposities dan wel toekomstige kasstromen door middel van derivaten worden afgedekt. Deze informatie dient in verband te worden gebracht met de toelichting op risico's zoals in paragraaf 4 van dit hoofdstuk beschreven.

Beleggingen voor risico deelnemers

Begripsbepaling

216 Beleggingen voor risico deelnemers betreffen beleggingen waarbij het beleggingsrisico niet bij het pensioenfonds ligt. De bepalingen die gelden voor de beleggingen voor risico pensioenfonds (~~alineainzake~~ alinea's 202 tot en met 213 en 215) zijn overeenkomstig van toepassing op de beleggingen voor risico deelnemers. Onder de beleggingen voor risico deelnemers worden ook de beleggingen verantwoord die voortvloeien uit de flexibele premieovereenkomst en de solidaire premieovereenkomst.

Presentatie

216a Indien vanuit de pensioenovereenkomst dan wel vanuit de pensioenfondsdocumenten geen onderscheid kan worden gemaakt in de beleggingsportefeuilles die staan tegenover verplichtingen en eigen vermogenscomponenten, worden de beleggingen gezamenlijk gepresenteerd waarbij dient te worden toegelicht hoe het rendement van de beleggingsportefeuille wordt toegerekend aan de verschillende verplichtingen en eigen vermogenscomponenten.

Toelichting

216b De beleggingen voor risico deelnemers dienen in de toelichting te worden uitgesplitst per pensioenregeling. In de toelichting dient ook te worden aangegeven op welke wijze deze beleggingen voor risico deelnemers aansluiten op de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers.

216c Het pensioenfonds dient een mutatieoverzicht op te nemen van de beleggingen voor risico deelnemers conform alinea 214. Het pensioenfonds kan hier kiezen om een mutatieoverzicht op te nemen per beleggingssoort, per lifecycle of per leeftijdscohort

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Begripsbepaling

217 Pensioenfonds kunnen risico's die zij bij de uitvoering van de pensioenregeling lopen, geheel of gedeeltelijk onderbrengen bij een verzekeringsmaatschappij. Er ~~is een~~ veelheid aan zijn verschillende contractvormen mogelijk waarbij geheel of gedeeltelijk het beleggings- of verzekeringstechnische risico wordt verzekerd. Globaal kan een onderscheid worden gemaakt in de volgende twee categorieën verzekeringscontracten:

- verzekering op risicobasis;
- garantiecontract.

In hoofdlijnen worden deze contracten hierna toegelicht.

Verzekering op risicobasis

Bij deze verzekeringen wordt een premie betaald aan een verzekeraar voor verzekering van een risico (de risicopremie). Als de verzekerde gebeurtenis zich voordoet, vergoedt de verzekeraar de verzekerde uitkeringen aan het pensioenfonds. Arbeidsongeschiktheidspensioenen bijvoorbeeld worden vaak op risicobasis verzekerd.

Garantiecontract

Bij een garantiecontract worden levenslange pensioenuitkeringen door de verzekeraar gegarandeerd voor de ingekochte aanspraken. Verzekeringstechnische en beleggingsrisico's zijn verzekerd. Het pensioenfonds loopt in het algemeen alleen een (indirect) beleggingsrisico ten aanzien van de financiering van niet ingekochte [indexatietoeslagverlening](#) en bij wisseling van verzekeraar waarbij de ingekochte aanspraken niet achterblijven bij de verzekeraar. De verzekerde aanspraken kunnen na afloop van het contract premievrij worden achtergelaten bij de verzekeraar. In de aanwijzingen Rapportagekader pensioenfonds van de toezichthouder (DNB) wordt een nadere toelichting gegeven op de definitie van garantiecontracten.

Garantiecontracten kunnen een gesepareerd beleggingsdepot hebben of een aandeel in de beleggingsportefeuille van de verzekeraar. Bij een aandeel in de beleggingsportefeuille van de verzekeraar kan het pensioenfonds delen in de totale beleggingsresultaten die de verzekeraar behaalt. De verzekeraar bepaalt het beleggingsbeleid. Bij een gesepareerd depot deelt het [fondspensioenfonds](#) in (een percentage van) de beleggingsresultaten van het gesepareerde depot en heeft het [fondspensioenfonds](#) zelf ook vaak meer inspraak in de beleggingsmix.

218 Bij verzekeringscontracten kunnen variërende afspraken worden gemaakt met betrekking tot de verdeling van beleggingsresultaten en verzekeringstechnische resultaten. Voor garantiecontracten betreft dit alleen de positieve resultaten. De negatieve resultaten komen, vanwege de garantie, voor rekening van de verzekeraar.

Door de resultaatdeling ontstaat een vordering op de verzekeraar, naast de vordering uit hoofde van verzekerde aanspraken.

219 Garantiecontracten met en zonder gesepareerd depot worden beschouwd als één totaal contract, resulterend in een vordering op de verzekeraar.

~~610~~:220-223 (vervallen)

Waardering

224 **Bij verzekeringscontracten op risicobasis dient de vordering te worden bepaald op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. De waardering dient plaats te vinden op basis van de contante waarde van de verzekerde uitkeringen uit hoofde van het contract, volgens de grondslagen van het pensioenfonds, waarbij rekening wordt gehouden met de kredietwaardigheid van de verzekeraar (afslag voor kredietrisico).**

Bij garantiecontracten dient de vordering op de verzekeraar te worden bepaald op basis van de grondslagen van het pensioenfonds waarbij rekening wordt gehouden met de kredietwaardigheid van de verzekeraar. Omdat de verzekerde uitkeringen premievrij kunnen worden achtergelaten bij de verzekeraar is de waarde van de vordering gelijk aan de onder voorzieningen opgenomen technische voorziening pensioenverplichtingen, rekening houdend met de hierboven genoemde afslag voor kredietrisico. Er wordt, indien van toepassing, een vordering uit hoofde van resultaatdeling opgenomen.

Presentatie

225 **De niet direct uit lopende afrekeningen opeisbare vorderingen uit verzekeringspolissen dienen op de balans in een afzonderlijke actief post te worden opgenomen.** Binnen deze post wordt een verdere onderverdeling aangebracht naar de aard van de vordering, zoals winstdeling die niet direct opeisbaar is. Het te vorderen bedrag kan als één bedrag op de balans worden opgenomen en in de toelichting nader worden uitgesplitst.

226 **Opeisbare vorderingen/schulden uit hoofde van lopende afrekeningen binnen de contractperiode dienen te worden opgenomen als kortlopende vorderingen/kortlopende schulden.** Zij maken geen deel meer uit van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen.

Toelichting

227 **In de toelichting dient de wijze waarop de waarde van het verzekeringscontract is berekend te worden toegelicht en dient informatie te worden gegeven over de aard en het systeem van de met de verzekeraars overeengekomen voorwaarden met betrekking tot verzekerde risico's. De voorwaarden omtrent resultaatdeling van beleggings- en verzekeringstechnische risico's dienen te worden toegelicht. Hierbij dient tevens de actuele stand inzake resultaatdeling te worden vermeld.**

228 **Bij een garantiecontract met beleggingsdepot dient in de toelichting informatie over de in het depot opgenomen beleggingen te worden gegeven, conform **alinea's** 212 tot en met 215.**

229 **In de toelichting dient een mutatieoverzicht van de post herverzekeringsdeel technische voorzieningen te worden opgenomen. Tevens dient de aard van de inzake de verzekering verschuldigde en te vorderen bedragen te worden toegelicht. In de toelichting dienen de bepalingen van toepassing bij afloop van het contract te worden opgenomen.**

Vorderingen en overlopende activa

Begripsbepaling

230 **Vorderingen en overlopende activa worden onderscheiden van vorderingen in verband met beleggingstransacties conform alinea 208.**

Toelichting

231 **In de toelichting op overige vorderingen dienen afzonderlijk te worden vermeld:**

- **de vorderingen op de werkgever(s);**
- **de vorderingen op deelnemers van het pensioenfonds; en**
- **de vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten.**

Overige activa

Liquide middelen

Begripsbepaling

232 **Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties conform alinea 208.**

Passiva

233 Voor de passiva wordt de volgende indeling aanbevolen:

- stichtingskapitaal en reserves (zie [alineaa](#)[aline](#)'s 234 tot en met 239);
- [bestemmingsfondsen \(zie a](#)[aline](#)'s 239a-c)
- achtergestelde leningen (zie [alineaa](#)[aline](#)'s 240 tot en met ~~242~~243);
- technische voorzieningen (zie [alineaa](#)[aline](#)'s 244 tot en met 263);
- voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers (zie [alineaa](#)[aline](#)'s 264 tot en met 267);
- overige voorzieningen (zie [alineaa](#)[aline](#)'s 268 tot en met 269);
- langlopende schulden (zie [alineaa](#)[aline](#)'s 268 tot en met 269);
- overige schulden en overlopende passiva (zie [alineaa](#)[aline](#)'s 268 tot en met 269).

Stichtingskapitaal en reserves

Begripsbepaling

234 Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief alle in alinea 244 aangegeven technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen- [en na aftrek van de bestemmingsfondsen \(zie a](#)[aline](#)'s 239a tot en met 239c).

De Pensioenwet schrijft overeenkomstig artikel 131 voor dat een pensioenfonds over een minimaal vereist eigen vermogen beschikt, tenzij een pensioenfonds tot volledige overdracht of onderbrenging is overgegaan; en de toezichthouder heeft ingestemd met het feit dat het pensioenfonds daarom niet beschikt over een minimaal vereist eigen vermogen. De omvang en de samenstelling van het minimaal vereist eigen vermogen worden overeenkomstig artikel 131 van de Pensioenwet en artikel 11 van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen [\(indien van toepassing\)](#) bepaald.

De Pensioenwet schrijft overeenkomstig artikel 132 voor dat een pensioenfonds beschikt over een vereist eigen vermogen en stelt het vereist eigen vermogen zodanig vast dat met een zekerheid van 97,5 procent wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de technische voorzieningen. De berekening en de samenstelling van het vereist eigen vermogen worden overeenkomstig artikel 132 van de Pensioenwet en artikel 12 van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen [\(indien van toepassing\)](#) bepaald.

Presentatie

235 Op grond van artikel 146 van de Pensioenwet is artikel 2:390 BW niet van toepassing. Het pensioenfonds is derhalve niet verplicht een wettelijke herwaarderingsreserve te vormen. De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 BW vormt blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans. Een nadere uitsplitsing wordt in de balans of in de toelichting opgenomen.

Bestemmingsreserves die het pensioenfonds vormt worden in de balans uitgesplitst, dan wel in één bedrag in de balans opgenomen en in de toelichting nader uitgesplitst.

236 (vervallen)

Toelichting

237 Op grond van artikel 2:373 lid 1 BW en artikel 2:378 BW worden het karakter van de

reserves en de mutaties daarin gedurende het boekjaar in de toelichting weergegeven.

238 (vervallen)

239 **Uit de toelichting dienen de omvang van het minimaal vereist en het vereist eigen vermogen conform de Pensioenwet te blijken alsmede de mate waarin wordt voldaan aan de eisen inzake het (minimaal) vereist eigen vermogen. De hierbij aansluitende (nominale) dekkingsgraad en de berekeningswijze ervan dienen te worden vermeld. Indien daarnaast andere dekkingsgraden worden vermeld dienen de berekeningswijzen daarvan eveneens te worden toegelicht.**

Bestemmingsfondsen (alleen van toepassing op pensioenfondsen met een WTP-regeling)

Begripsbepaling

239a Indien een pensioenfonds bestemmingsfondsen vormt uit hoofde van de uitvoering van de flexibele premieovereenkomst of solidaire premieovereenkomst, dienen deze bestemmingsfondsen separaat op de balans te worden gepresenteerd. Dit kan het risicodelingsfonds en/of het solidariteitsfonds en/of het compensatiedepot betreffen. De mutaties in de bestemmingsfondsen dienen via de bestemming van het saldo van baten en lasten plaats te vinden.

Presentatie

239b Bestemmingsfondsen die het pensioenfonds vormt worden in de balans uitgesplitst, dan wel in één bedrag in de balans opgenomen en in de toelichting nader uitgesplitst.

Toelichting

239c Aan de hand van de uitvoeringsovereenkomst wordt per bestemmingsfonds het karakter van het bestemmingsfonds en de mutaties daarin gedurende het boekjaar in de toelichting weergegeven.

Achtergestelde leningen

Begripsbepaling

240 Daar achtergestelde leningen overeenkomstig artikel ~~145~~ Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen één van de vermogensbestanddelen zijn van het eigen vermogen heeft het verbod op leningen in artikel 136 Pensioenwet geen betrekking op die achtergestelde leningen voor zover die dienen om te voldoen aan de vereisten die ingevolge de artikelen 131 en 132 van de Pensioenwet aan het eigen vermogen zijn gesteld.

Waardering

241 Deze leningen worden op grond van het Besluit actuele waarde niet op reële waarde maar op geamortiseerde kostprijs gewaardeerd.

Presentatie

242 Achtergestelde leningen mogen, op grond van de Pensioenwet en het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen slechts worden aangegaan ter versterking van de financiële positie van het ~~fonds-pensioenfonds~~. Daarom wordt aanbevolen de achtergestelde leningen direct onder de post Stichtingskapitaal en reserves op te nemen.

243 (vervallen)

Technische voorzieningen

Presentatie

244 Onder het hoofd ~~Technisch~~technische voorzieningen worden de volgende posten opgenomen:

- voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds;
- voorziening operationele kosten;
- overige technische voorzieningen.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Begripsbepaling

245 Onder pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt de voorziening opgenomen die is bedoeld om alle uit de pensioenregeling of andere overeenkomsten voortvloeiende pensioenverplichtingen te kunnen nakomen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen voldoen aan de criteria voor opname. Een voorwaardelijke pensioenverplichting, zoals bedoeld in artikel 95 en artikel 137 van de Pensioenwet, leidt in het algemeen niet tot het opnemen van een voorziening pensioenverplichtingen. Vorming van een bestemmingsreserve voor voorwaardelijke pensioenverplichtingen, als onderdeel van de reserves, is wel toegestaan.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en onvoorwaardelijke ~~(indexatie)~~toezeggingentoeslagverleningen.

Voorwaardelijke pensioenverplichtingen zoals de toeslagen waarvoor in de Pensioenwet een consistent geheel van gewekte verwachtingen, financiering en realisatie wordt voorgeschreven, worden opgenomen indien is voldaan aan de bepalingen van hoofdstuk 252 Voorzieningen, niet in de balans opgenomen verplichtingen en niet in de balans opgenomen activa.

246 Het pensioenfonds dat zijn pensioenverplichtingen geheel of gedeeltelijk heeft verzekerd, is daardoor niet bevrijd van zijn verplichtingen jegens de deelnemers van het pensioenfonds. De verzekerde pensioenverplichtingen worden daarom onverkort begrepen in de voorziening pensioenverplichtingen waar tegenover een vordering uit hoofde van herverzekeringsdeel technische voorzieningen is opgenomen.

Waardering

247 In artikel 126 van de Pensioenwet en artikel 2 van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfonds zijn bepalingen opgenomen met betrekking tot de waardering van de pensioenverplichtingen.

248 De Pensioenwet schrijft waardering van pensioenverplichtingen tegen marktwaarde voor. **Op grond van het inzicht vereiste dient de voorziening pensioenverplichtingen te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde).** De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de markttrente. Het wordt aanvaardbaar geacht om hiervoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB te hanteren, mits consistent toegepast.

249 Bij de bepaling van actuariële uitgangspunten, zoals voor overleving en arbeidsongeschiktheid, dient te worden uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening dient te worden gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De gehanteerde uitgangspunten dienen te passen binnen de eisen die de Pensioenwet stelt ten aanzien van actualiteit, prudentie en consistentie, rekening houdend met fondsspecifieke kenmerken.

~~250 — In de pensioenverplichtingen dient een opslag voor kosten die gepaard gaan met het doen van toekomstige uitkeringen te worden opgenomen.~~

250 (vervallen)

251 Bij de berekening van de pensioenverplichtingen dienen aanspraken en rechten te worden gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben. Dit houdt in:

- dat uit een besluit tot indexatietoeslagverlening genomen na de balansdatum op balansdatum geen verplichting voortvloeit;
- dat onvoorwaardelijke verplichtingen voortvloeiende uit besluiten die voor balansdatum zijn genomen worden verantwoord (ook al wordt het besluit pas in het volgend verslagjaar geëffectueerd); en
- dat onvoorwaardelijke verplichtingen, voortvloeiend uit voor balansdatum vastgestelde ex ante condities, waaraan per balansdatum wordt voldaan en waarvoor geen discretie meer is voor het bestuur van een pensioenfonds om een ander besluit te nemen, worden opgenomen.

251a Voor het pensioenfonds kan sprake zijn van een herstelplan dan wel overbruggingsplan en per balansdatum kan zich dan een dekkingstekort voordoen.

Voor het bepalen van de omvang van de pensioenverplichting dient in deze situatie te worden uitgegaan van de onvoorwaardelijk opgebouwde pensioenrechten en -aanspraken per balansdatum.

Met kortingen op die pensioenrechten en -aanspraken dient rekening te worden gehouden indien per balansdatum een onvoorwaardelijk besluit door het bestuur daartoe is genomen.

Als er per balansdatum door het bestuur nog geen onvoorwaardelijk besluit tot korting van de pensioenaanspraken op balansdatum is genomen, dient in overeenstemming met hoofdstuk 160 Gebeurtenissen na balansdatum bij de bepaling van de pensioenverplichting toch met een dergelijke korting op de pensioenaanspraken rekening te worden gehouden indien en voor zover het per balansdatum zeker is dat na balansdatum een onvoorwaardelijk kortingsbesluit zal worden genomen op basis van de per balansdatum geldende wet- en regelgeving en er ter zake van dit kortingsbesluit voor of uiterlijk op de datum van het vaststellen van de jaarrekening geen discretie meer is voor het bestuur van het pensioenfonds om een ander besluit te nemen. In de toelichting dient te worden uiteengezet wat het effect van deze kortingsmaatregel is alsook hoe deze is bepaald.

Aanbevolen wordt om in de toelichting ook in te gaan op de eventuele verschillen met de zogenoemde verslagstaten voor De Nederlandsche Bank (DNB) als gevolg van de toepassing van deze kortingsmaatregel.

Discretie kan bijvoorbeeld voortkomen uit per balansdatum redelijkerwijs te voorziene effecten uit de evaluatie van het herstelplan, zoals additionele stortingen door de werkgever.

Tot deze discretie behoort niet het feit dat het bestuur de kortingsmaatregel op meerdere wijzen kan toerekenen aan de deelnemers.

251b Een pensioenfonds dat naar verwachting zal overgaan tot een collectieve waardeoverdracht als bedoeld in artikel 150m Pensioenwet kan, in de periode tot die collectieve waardeoverdracht plaatsvindt, afzien van het jaarlijks indienen van een herstelplan en kan in plaats daarvan jaarlijks een concreet en haalbaar overbruggingsplan indienen dat voldoet aan de daarvoor gestelde voorwaarden. Indien van toepassing zal het pensioenfonds het herstelplan dan wel het overbruggingsplan toelichten in het bestuursverslag.

252 Indien na de balansdatum besluiten tot **indexatietoeslagverlening** of korting worden genomen dienen deze te worden toegelicht als gebeurtenis na balansdatum (als onderdeel van de jaarrekening) met vermelding van de omvang van de financiële gevolgen.

Toelichting

253 In de toelichting dienen de veronderstellingen die voor de bepaling van de pensioenverplichtingen zijn gebruikt, alsmede wijzigingen daarin ten opzichte van het vorige verslagjaar die een significante invloed hebben gehad op de hoogte van de pensioenverplichtingen te worden vermeld. In ieder geval dienen de volgende veronderstellingen te worden vermeld:

- de gehanteerde marktrente. De toelichting dient een motivering te bevatten van de keuze van de gehanteerde marktrente indien deze afwijkt van de ~~rente-termijnstructuur~~**rentetermijnstructuur** zoals gepubliceerd door DNB. In de toelichting op de rente dient te worden aangegeven hoe de marktrente is bepaald;
- de toegepaste actuariële veronderstellingen (zoals overlevingstafels);
- de wijze van **indexering-vantoeslagverlening op** pensioenverplichtingen en de gehanteerde uitgangspunten;
- de mate waarin rekening is gehouden met een verzekerde partner; **en**
- ~~het gehanteerde opslagpercentage voor excassokosten; en~~
- op welke wijze rekening is gehouden met de pensioenopbouw met betrekking tot arbeidsongeschikte deelnemers.

254 Er dient informatie te worden gegeven over de aard van de verschillende pensioenregelingen die in de technische voorziening pensioenverplichtingen zijn opgenomen, waarbij tevens de ~~indexatiebepalingen en de~~ wijze waarop rekening wordt gehouden met **indexatie-woordentoeslagen wordt** toegelicht.

255 Van de voorziening pensioenverplichtingen dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen. Indien voor het inzicht van belang dient een mutatieoverzicht per regeling te worden verstrekt.

~~Een mutatieoverzicht heeft overeenkomstig de in de staat van baten en lasten geïdentificeerde posten~~**Dit overzicht dient** de volgende opbouw **te bevatten**:

- stand begin boekjaar;
- toevoeging pensioenopbouw;
- ~~indexering en overige~~ toeslagen;
- rentetoevoeging;
- onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten;
- wijziging marktrente;

- overige mutaties;
- mutatie overdrachten van rechten;
- stand einde boekjaar.

256 Aanbevolen wordt in de toelichting de pensioenverplichtingen te splitsen naar de volgende categorieën deelnemers (aantallen en bedragen):

- actieven;
- gepensioneerden;
- slapers;
- overigen.

257 In het geval dat een pensioenfonds één of meer herverzekeringscontracten heeft afgesloten dienen in de toelichting de aard en omvang van de overgedragen verzekeringstechnische en beleggingsrisico's te worden aangegeven.

Voorziening operationele kosten

Presentatie

257a De voorziening operationele kosten dient separaat in de balans (of in de toelichting) te worden opgenomen als onderdeel van de technische voorzieningen.

Toelichting

257b In de toelichting dienen de veronderstellingen die voor de bepaling van de voorziening zijn gebruikt, alsmede wijzigingen daarin ten opzichte van het vorige verslagjaar die een significante invloed hebben gehad op de hoogte van de voorziening te worden vermeld.

Van de voorziening operationele kosten dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen.

Overige technische voorzieningen

Begripsbepaling

258 Onder het hoofd ~~Overige~~overige technische voorzieningen worden voorzieningen voor met de pensioenverplichtingen samenhangende risico's opgenomen voor zover die niet zijn opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen, zoals voor:

- arbeidsongeschiktheid; en
- ~~— rendementsgarantie pensioenverplichting voor risico deelnemers;~~
- ~~—~~
- overige uitkeringen.

Waardering

259 Bij de bepaling van de voorziening voor arbeidsongeschiktheid wordt rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. Met betrekking tot deze laatste categorie wordt de verplichting geschat op basis van ervaringscijfers.

~~260 — Een door het pensioenfonds afgegeven rendementsgarantie wordt gezien als een rentederivaat dat op reële waarde gewaardeerd dient te worden conform de methodiek van hoofdstuk 290 Financiële instrumenten.~~

260 (vervallen)

Presentatie

261 **De balanspost dient in de toelichting te worden gesplitst naar de onderscheiden voorzieningen.**

Toelichting

~~262 Op grond van artikel 2:374 lid 3 BW worden in de toelichting de aard van de voorzieningen, de wijze waarop deze zijn bepaald en de mate waarin deze voorzieningen langlopend zijn aangegeven.~~

262 (vervallen)

263 **Van de overige technische voorzieningen dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen.**

Voorziening ~~voor~~ pensioenverplichtingen risico deelnemers

Begripsbepaling

264 Bij deze pensioenverplichtingen dragen de deelnemers contractueel de beleggingsrisico's van de hieraan gerelateerde beleggingen (zowel opbrengsten als waardeontwikkelingen).

Onder de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers worden ook de verplichtingen aan deelnemers verantwoord die voortvloeien uit de flexibele premieovereenkomst en de solidaire premieovereenkomst

~~265 Voor pensioenverplichtingen in deze categorie kan het pensioenfonds aanvullende rendementsgaranties hebben verstrekt. Deze aanvullende garanties worden opgenomen onder de daarvoor passend geachte categorie overige technische voorziening.~~

265 (vervallen)

Waardering

266 **De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers dient te worden bepaald op basis van de waardering van de hieraan gerelateerde beleggingen. Conform alinea 216 dienen beleggingen voor risico deelnemers te worden gewaardeerd tegen reële waarde.** De waardering van de beleggingen bepaalt de waardering van de hiertegenover staande voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers.

Toelichting

267 **Van de voorziening pensioenverplichtingen ~~voor~~ risico deelnemers dient een mutatieoverzicht te worden opgenomen. In het overzicht dienen in ieder geval afzonderlijk de stortingen en de onttrekkingen zichtbaar gemaakt te worden.**

Dit overzicht dient de volgende opbouw te bevatten:

- stand begin boekjaar;
- premiebijdragen;
- overdrachtssom overgenomen pensioenverplichtingen;
- beleggingsresultaat voor risico deelnemers;
- toedeling actuariële resultaten;
- expiratiekapitaal;
- overdrachtssom overgedragen pensioenverplichtingen;
- ingehouden kosten (beheervergoeding en andere vergoedingen); en
- stand einde boekjaar.

Alleen van toepassing op pensioenfondsen met een WTP-regeling

267a Het pensioenfonds dient te vermelden op welke wijze het beschermingsrendement, het projectierendement en het overrendement zijn bepaald en op welke wijze rendementen zijn toegerekend aan de voorzieningen en eigen vermogensbestanddelen.

Overige voorzieningen, langlopende schulden, overige schulden en overlopende passiva
268 (vervallen)

Toelichting

269 De onder de overige schulden en overlopende passiva opgenomen schulden uit hoofde van de volgende posten dienen afzonderlijk te worden toegelicht:

- waardeoverdrachten;
- pensioenuitkeringen;
- derivaten;
- herverzekering.

~~270 — Middelen, die uit hoofde van Wet VPL zijn ontvangen en nog niet zijn aangewend, dienen te worden opgenomen als afzonderlijke verplichting.~~

~~Gezien de diversiteit van de VPL-regelingen is de presentatie in de balans en de verwerking en de presentatie in de staat van baten en lasten afhankelijk van de condities van de betreffende regeling.~~

270 (vervallen)

610.3 Staat van baten en lasten

Staat van baten en lasten

Begripsbepaling

301 Pensioenfondsen stellen een staat van baten en lasten op. De in artikel 2:377 BW vermelde posten voor de inhoud van de winst-en-verliesrekening zijn voor het merendeel niet toepasbaar door pensioenfondsen, omdat zij bij pensioenfondsen niet voorkomen dan wel van minder betekenis zijn.

Presentatie

302 In de staat van baten en lasten dienen in ieder geval en met inachtneming van alinea 304, de volgende posten voor te komen:

- a.** premiebijdragen ~~(van werkgevers en werknemers);~~ risico pensioenfonds;
- b.** premiebijdragen risico deelnemers;
- c.** beleggingsresultaten risico fondspensioenfonds;
- d.** beleggingsresultaten risico deelnemers;
- e.** overige baten;
- f.** pensioenuitkeringen;
- g.** pensioenuitvoeringskosten (ten laste van het fondspensioenfonds);
- h.** mutatie technische voorzieningen
 - mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds;
 - pensioenopbouw;
 - indexering en - mutatie voorziening operationele kosten;
 - mutatie overige toeslagen technische voorzieningen;

- ~~rentetoevoeging;~~
- ~~onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten;~~
- ~~wijziging marktrente;~~
- ~~wijziging uit hoofde van overdracht van rechten;~~
- ~~overige mutaties~~ mutatie voorziening pensioenverplichtingen;
- i.** ~~mutatie overige technische voorzieningen;~~
- j.** ~~mutatie pensioenverplichtingen voor~~ risico deelnemers;
- k.** ~~mutatie~~ herverzekeringsdeel technische voorzieningen;
- l.** ~~saldo~~ overdrachten van rechten;
- m.** ~~overige~~ lasten.

In bijlage 2 is een voorbeeld van een staat van baten en lasten opgenomen die aan de noodzakelijke inzichtsvereisten voldoet.

303 **Indien voor het inzicht van belang dient de post mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen in de staat van baten en lasten nader te worden uitgesplitst; in ieder geval dient de post herverzekering in de toelichting te worden uitgesplitst.**

304 **Indien andere posten voor het inzicht van belang zijn, dienen deze posten te worden toegevoegd.**

Resultaatbepaling

305 (vervallen)

Toelichting

306 **Indien de werkgever(s) pensioenuitvoerings- en administratiekosten geheel of grotendeels draagt (dragen), dient dit in de toelichting te worden vermeld, inclusief het bedrag.**

307 ~~Aanbevolen wordt om~~ **Het pensioenfonds dient** na het saldo van baten en lasten op de staat van baten en lasten te vermelden op welke reserves en bestemmingsfondsen het saldo wordt afgeboekt respectievelijk bijgeboekt of welke andere bestemming het saldo krijgt, dan wel het saldo of een deel daarvan op de balans alsnog te bestemmen te presenteren.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)risico pensioenfonds en premiebijdragen risico deelnemers

Begripsbepaling voor pensioenfondsen die niet zijn ingevaren

308 Artikelen 128 tot en met 130a van de Pensioenwet alsmede het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen schrijven voor dat een pensioenfonds tenminste een kostendekkende premie heft. In de kostendekkende premie zijn begrepen:

- de premie die actuarieel benodigd is in verband met de aangroei van de pensioenverplichtingen;
- de opslag die nodig is voor het bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen als bedoeld in artikel 132 PwPW;
- de opslag die nodig is voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten van het pensioenfonds; en
- de premie die actuarieel benodigd is ten behoeve van toeslagverlening indien gekozen is voor financiering op de wijze, bedoeld in artikel 137, vierde lid, onderdeel a, b of d PwPW.

Binnen het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen is het mogelijk jaarlijkse premieschommelingen in de kostendekkende premie als gevolg van sterk fluctuerende marktrentes in de te heffen premie over een door de toezichthouder voorgeschreven periode te egaliseren (dempen) door de rekenrente over deze periode op een gemiddelde te fixeren. Over de gehele periode moet deze gedempte premie kostendekkend zijn.

Alle bijdragen die het pensioenfonds ontvangt uit hoofde van de pensioenregeling of de pensioenuitvoeringsovereenkomst vallen onder het begrip feitelijke premie zoals bedoeld in artikel 130 van de Pensioenwet. Dit kan zowel structurele bijdragen als ook incidentele stortingen betreffen.

Resultaatbepaling

309 **De aan het boekjaar toe te rekenen ~~feitelijke~~ premie dient als bate te worden verantwoord.**

310 **Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie dient rekening te worden gehouden met onvoorwaardelijk geworden premiekortingen en/of premieopslagen.**

Toelichting

311 **~~Indien premies voor risico pensioenfonds en voor risico deelnemers in één bedrag in de staat van baten en lasten zijn opgenomen, dient in de toelichting een nadere uitsplitsing te worden opgenomen~~ Indien dit van belang is voor het inzicht dient ~~ook~~ de samenstelling van het premiebedrag nader te worden toegelicht.** Zie ook alinea 108.

311a De vergoeding voor de kosten dient in de toelichting op de premiebijdragen separaat inzichtelijk te worden gemaakt.

312 **DeOnder het Ftk dient de samenstelling van de kostendekkende premie over het boekjaar, de feitelijke premie over het boekjaar en de gedempte premie ~~dienen~~ te worden toegelicht** Indien dit van belang is voor het inzicht, dienen de oorzaken van verschillen tussen deze premies te worden toegelicht. Een voorbeeld hiervan is de situatie dat de feitelijke premie lager is dan de kostendekkende premie.

312a Het pensioenfonds dient in de toelichting de feitelijk ontvangen premies, de achterstallige premies (met een link naar de openstaande vorderingen) en de afboekingen uit voorgaande jaren te vermelden.

Beleggingsresultaten

Resultaatbepaling

313 **Gerealiseerde en ongerealiseerde waardeontwikkeling van beleggingen dienen in de staat van baten en lasten te worden verwerkt.**

Toelichting

314 **Op de post beleggingsresultaten dienen de kosten van vermogensbeheer zichtbaar in mindering te worden gebracht.** Transactiekosten kunnen worden gesaldeerd met de gerelateerde beleggingsopbrengsten. **Indien en voor zover de transactiekosten betrouwbaar vastgesteld kunnen worden, dienen deze te worden toegelicht.** Indien de

transactiekosten niet betrouwbaar vastgesteld kunnen worden, dient de reden hiertoe gemotiveerd te worden toegelicht. Zie ook alinea 108.

De post beleggingsresultaten dient in de toelichting dan wel in de staat van baten en lasten te worden gespecificeerd naar:

- beleggingsresultaten risico pensioenfonds;
- beleggingsresultaten risico deelnemers.

Per post dient een nadere uitsplitsing te worden gemaakt naar:

- directe beleggingsopbrengsten;
- indirecte beleggingsresultaten;
- in aftrek gebrachte kosten van vermogensbeheer.

315 Onder kosten van vermogensbeheer vallen alle kosten die het pensioenfonds maakt voor het beheer van de beleggingen, met uitzondering van transactiekosten. Het verdient aanbeveling de kosten van vermogensbeheer in de toelichting te onderscheiden in exploitatiekosten van vastgoed (inclusief afschrijvingen) en overige kosten van vermogensbeheer.

Transactiekosten zijn de externe kosten die gemaakt worden om een (beleggings-) transactie tot stand te brengen en uit te voeren.

316 **De beleggingsresultaten (en kosten) dienen gespecificeerd te worden naar de verschillende beleggingscategorieën conform alinea 202.**

Het verdient aanbeveling om, indien de beleggingen in de toelichting verder zijn uitgesplitst, bovengenoemde specificatie te geven naar de in de toelichting vermelde beleggingscategorieën.

317 **In deze specificatie dienen de bruto-opbrengsten van de beleggingscategorieën te worden opgenomen waarop de kosten van vermogensbeheer zichtbaar in aftrek zijn gebracht. Indien geen betrouwbare toerekening kan worden gemaakt dient dit te worden toegelicht.**

Rentetoevoeging (

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen) voor risico van het pensioenfonds

Toelichting

318 **De wijze waarop de rentetoevoeging over het jaar is bepaald dient te worden toegelicht.**

Saldo-overdrachten van rechten (waardeoverdrachten)

Begripsbepaling (op moment van invaren)

319 In het kader van de implementatie van de Wet toekomst pensioenen is een pensioenfonds op verzoek van de werkgever bevoegd tot collectieve waardeoverdracht indien de waardeoverdracht ertoe strekt in verband met een collectieve wijziging van de pensioenovereenkomsten de waarde van pensioenaanspraken of pensioenrechten aan te wenden bij het pensioenfonds overeenkomstig die gewijzigde pensioenovereenkomsten (artikel 150m PW).

Presentatie

319a In de staat van baten en lasten en de toelichting ~~Presentatie~~

~~319~~ ~~In de staat van baten en lasten~~ dienen de kasstroom uit hoofde van waardeoverdrachten alsmede de mutatie in de voorziening afzonderlijk te worden opgenomen. Hierdoor wordt het financiële alsmede het actuariële resultaat op waardeoverdrachten zichtbaar gemaakt.

610.4 Risicoparagraaf

401 In de jaarrekening en het bestuursverslag wordt ingegaan op het beleid van het pensioenfonds en de risico's die het pensioenfonds bij de uitvoering van zijn taken loopt. Aanbevolen wordt beleidsmatige zaken op te nemen in het bestuursverslag en kwantitatieve en kwalitatieve toelichtingen op te nemen in de jaarrekening.

402 (vervallen)

403 Voor pensioenfondsen wordt aanbevolen een beleidsmatige toelichting op de aanwezige risico's en het daarop gerichte beleid op te nemen in het bestuursverslag.

Toelichting op:

- matchingrisico;
- verzekeringstechnisch risico;
- concentratierisico;
- beleggingsrisico's, zoals renterisico, prijsrisico, kredietrisico en liquiditeitsrisico;
- beleggingsrisico's alternatieve beleggingen;
- risico's inzake overgang naar het WTP (waaronder datakwaliteit);
- operationele risico's (waaronder interne beheersing, IT en integriteitsrisico);
- uitbesteding en de risico's die hiermee samenhangen;
- juridische risico's.

Toelichting op het beleid van het fondspensioenfonds ten aanzien van de beheersing van risico's:

- ALM-beleid en 'duration matching';
- dekkingsgraad;
- financieringsbeleid;
- premiebeleid;
- indexatiebeleid/toeslagbeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- risicobeleid alternatieve beleggingen;
- beleid ten aanzien van uitbesteding.

404 In de toelichting op de jaarrekening wordt aanbevolen ten aanzien van de in alinea 403 genoemde risico's ten minste nadere toelichtingen op te nemen van de voornaamste risico's die bij het fondspensioenfonds van belang zijn. Deze toelichtingen zijn zowel kwantitatief als kwalitatief van aard, waarbij de wijze van toelichting mede samenhangt met het inzichtsvereiste van artikel 2:362 BW.

Ten aanzien van beleggingen:

- Samenstelling van de beleggingsportefeuille:
 - portefeuille vastgoedbeleggingen naar valuta, categorie en regio;
 - aandelenportefeuille naar valuta, bedrijfstak en regio;
 - vastrentende portefeuille naar looptijd, valuta en creditrating;

- mate waarin is belegd in de sponsor;
- gegevens over iedere belegging groter dan 5% van de totale beleggingen of groter dan 5% van de beleggingscategorie waartoe de belegging behoort;
- gevoeligheid van de beleggingen inclusief derivaten voor marktontwikkelingen;
- de wijze van afdekking van de risico's en de posities die als gevolg hiervan zijn ingenomen (in aanvulling op de toelichting op derivaten);
- 'duration' van de vastrentende waarden.

Ten aanzien van de pensioenregeling(en):

- actuariële risico's;
- ~~indexatierisico~~ ~~toeslag~~ ~~risico~~;
- premiepercentages en -grondslagen;
- specificatie van de premie naar jaarlijkse opbouw conform de Pensioenwet;
- ratio's zoals ten aanzien van maturity, met vermelding van de voor deze grootheden gehanteerde definities;
- 'duration' van de pensioenverplichtingen;
- gevoeligheidsanalyse.

405 Indien de hierboven gevraagde toelichtingen reeds zijn opgenomen als toelichting op posten in de jaarrekening hoeven ze niet separaat in de risicoparagraaf te worden vermeld.

610.5 Overige onderwerpen

Kasstroomoverzicht

501 **Aangezien de vrijstelling voor middelgrote en kleine rechtspersonen niet van toepassing is, dienen alle pensioenfondsen een kasstroomoverzicht op te nemen.** Aanbevolen wordt het kasstroomoverzicht op te stellen volgens de directe methode, zoals opgenomen in bijlage 3.

Het verdient aanbeveling de kasstromen in te delen naar de belangrijkste activiteiten van het ~~fonds~~ pensioenfonds, zoals die welke samenhangen met de beleggingsactiviteit en die voortvloeiende uit de uitvoering van het pensioenreglement.

Fusies en overnames

501a Voor fusies en overnames tussen stichtingen en verenigingen en overnames door stichtingen en verenigingen wordt verwezen naar paragraaf 6 van hoofdstuk 216 Fusies en overnames.

Overige gegevens

502 In de rubriek Overige gegevens worden de gegevens op grond van artikel 2:392 BW vermeld. De verklaring van de actuaris kan hier worden toegevoegd.

Bestuursverslag

503 Op grond van de wettelijke bepalingen van ~~artikel~~ artikelen 2:391 en 391a BW wordt een bestuursverslag opgesteld. Specifiek voor pensioenfondsen wordt de volgende informatie over de gang van zaken gedurende het verslagjaar en de toestand per balansdatum vermeld:

Algemene informatie

- samenstelling van bestuur en overige organen van het pensioenfonds;
- statutaire doelstellingen;
- inhoud van en wijziging in belangrijkste kernactiviteiten, pensioenovereenkomst, uitvoeringsovereenkomst, pensioenregeling en/of pensioenreglement, producten en diensten van het pensioenfonds, alsmede de categorieën belanghebbenden.

Financiële informatie

Onder de financiële informatie neemt het pensioenfonds een samenvatting van en toelichting op de financiële positie van het pensioenfonds en de ontwikkeling daarin gedurende het verslagjaar op waarbij aandacht wordt geschonken aan:

- ten aanzien van de beleggingen:
 - interne en externe ontwikkelingen ten aanzien van beleggingen en rendementen (waarbij de samenstelling van de rendementen wordt weergegeven voor en na aftrek van kosten van vermogensbeheer en/of transactiekosten);
 - vergelijking van het totaal rendement met de voor het pensioenfonds van toepassing zijnde benchmarks en de z-score/performancetoets (indien van toepassing);
 - inzicht in de kosten van vermogensbeheer en transactiekosten, waarbij de kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten worden verbijzonderd naar beleggingscategorie. Hierbij worden de eventuele afwijkingen tussen de in het bestuursverslag en in de jaarrekening opgenomen bedragen toegelicht. Op grond van artikel 45a PwPW en artikel 10b Besluit uitvoering Pensioenwet worden de kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten opgenomen als totaal bedrag en als percentage van het in het verslagjaar gemiddeld belegde vermogen.
- ten aanzien van de pensioenen:
 - interne en externe ontwikkelingen;
 - ontwikkelingen in het aantal deelnemers, gespecificeerd naar te onderscheiden categorieën;
- inzicht in de kosten van pensioenbeheer. Op grond van artikel 45a PwPW en artikel 10b Besluit uitvoering Pensioenwet worden deze kosten opgenomen als totaalbedrag en als bedrag per actieve deelnemer en pensioengerechtigde;
- samenvatting van het actuariële verslag met inbegrip van de actuariële analyse, de uitkomsten van de solvabiliteitstoets, en het oordeel van de actuaris over de financiële positie;
- informatie over de tussen een pensioenfonds en een (de) werkgever(s) getroffen overeenkomst betreffende de financiering en de uitvoering;
- informatie over (vereiste) dekkingsgraden zoals die door het pensioenfonds worden gehanteerd alsmede in hoeverre hieraan wordt voldaan.

Risicoparagraaf ten aanzien van de doelstellingen en het beleid alsmede het gebruik van financiële instrumenten, voor zover niet reeds elders in de jaarrekening of het bestuursverslag opgenomen.

Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar alinea 403.

Informatie over de verwachte gang van zaken

Deze informatie kan separaat of als onderdeel van bovenstaande beschouwing worden opgenomen.

504 Op grond van de Pensioenwet worden verder de volgende gegevens in het bestuursverslag vermeld, indien van toepassing:

- informatie over de haalbaarheidstoets en de reële dekkingsgraad (artikel 46a lid 3-Pw4 PW);

- informatie over de totale waarde en de bestemming van de pensioenaanspraken die vervallen (artikel 46a lid 4 PW en artikel 55 lid 6 PW). Dit wordt ook aangeduid met de kleine pensioenaanspraken;
- of in het afgelopen boekjaar:
 - dwangsommen en bestuurlijke boeten zijn opgelegd, en zo ja, hoeveel deze in totaal hebben bedragen (artikel 96 sub a PwPW);
 - een aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet aan de pensioenuitvoerder is gegeven (artikel 96 sub b PwPW);
 - een bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld (artikel 96 sub c PwPW);
 - een herstelplan als bedoeld in artikel 138 of artikel 139 van de Pensioenwet van toepassing is (artikel 96 sub d PwPW);
 - de situatie, bedoeld in artikel 172 van de Pensioenwet, waarin de bevoegdheidsuitoefening van alle of bepaalde organen van een pensioenfonds is gebonden aan toestemming van de toezichthouder, is beëindigd (artikel 96 sub e PwPW);
- een verantwoording van de raad van toezicht over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden (artikel 104 lid 2 PwPW);
- een verantwoording van de visitatiecommissie over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden (artikel 104 lid 8 PwPW);
- een rapportage over de samenstelling naar leeftijd en geslacht van het verantwoordingsorgaan, het belanghebbendenorgaan en het bestuur en over de inspanningen die zijn verricht om diversiteit in de organen van het pensioenfonds te bevorderen (artikel 107 PwPW);
- een oordeel van het verantwoordingsorgaan over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst, alsmede een reactie van het bestuur daarop, en een oordeel over de gemaakte uitvoeringskosten (artikel 115a lid 2 PwPW);
- een oordeel van het belanghebbendenorgaan over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst, alsmede een reactie van het bestuur daarop, en een oordeel over de gemaakte uitvoeringskosten (artikel 115c PwPW);
- de hoogte van de totale kostendeckende premie (artikel 130 sub a PwPW);
- de hoogte van de totale gedempte premie (artikel 130 sub b PwPW);
- de hoogte van de totale feitelijke premie (artikel 130 sub c Pw); PW);
- de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten (artikel 130a PwPW);
- op welke wijze in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen (artikel 135 lid 4 PwPW); en
- of de principes uit de Code Pensioenfonds zijn nageleefd. Als de principes niet zijn nageleefd of het pensioenfonds niet voornemens is deze in het lopende en daaropvolgende boekjaar na te leven, wordt daarvan gemotiveerd opgave gedaan (artikel 11 Besluit uitvoering PwPensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling).

De volgende toelichtingen dienen te worden verstrekt indien van toepassing:

- **informatie over het herstelplan in geval van reservetekort, getroffen maatregelen en realisatie; en**
- **informatie over achterstanden in de indexatietoeslagverlening.**

506 In het bestuursverslag dient een meerjarenoverzicht met kerncijfers te worden opgenomen.

507 Indien een financieel product (waaronder een pensioenregeling) als bedoeld in artikel 8, lid 1, of in artikel 9, lid 1, 2 of 3 ‘Verordening (EU) 2019/2088 van het Europees parlement en de Raad van 27 november 2019 betreffende informatieverschaffing over duurzaamheid in de financiële dienstensector’ wordt aangeboden, wordt een beschrijving in het bestuursverslag opgenomen van het volgende:

- voor een financieel product als bedoeld in artikel 8, lid 1 Verordening: de mate waarin aan de ecologische of sociale kenmerken is voldaan;

- voor een financieel product als bedoeld in artikel 9, lid 1, 2 of 3 Verordening: het algemene duurzaamheidsgerelateerde effect van het financiële product aan de hand van relevante duurzaamheidsindicatoren, of

- indien een index als referentiebenchmark is aangewezen: een vergelijking tussen het algemene duurzaamheidsgerelateerde effect van het financieel product met de effecten van de aangewezen index en van een brede marktindex aan de hand van duurzaamheidsindicatoren.

610.6 Code Pensioenfondsen

Wettelijke bepalingen

601 Bij besluit van 24 september 2018 (gepubliceerd op 3 oktober 2018 in *Staatscourant* nr. 55140) is de Code Pensioenfondsen, zoals geformuleerd door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie aangewezen als principes voor goed pensioenfondsbestuur als bedoeld in artikel 33, lid 2, van de Pensioenwet ~~dan wel artikel 42, lid 2 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling~~. Bij besluit van 10 november 2023 (gepubliceerd op 21 november 2023 in *Staatscourant* nr. 31689) is de Code Pensioenfondsen gewijzigd.

602 Op grond van artikel 11 lid 2 van het Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling doet een ~~fonds~~pensioenfonds in het bestuursverslag mededeling over de naleving van de principes van de Code Pensioenfondsen. Indien een ~~fonds~~pensioenfonds de principes van de Code Pensioenfondsen niet heeft nageleefd of niet voornemens is deze in het lopende en daarop volgende boekjaar na te leven, doet hij daarvan in het bestuursverslag gemotiveerd opgave.

610 Bijlage 1 — **Voorbeeld Balans pensioenfonds**

Balans per ~~31 december~~ **31 december**
jaar ~~XXXXX~~

Totaal

~~jaar~~ **XWTP regeling**

Ftk regeling

		<u>Verwijzing naar toelich- ting¹</u>	<u>Verwijzing naar toe- lichting</u>	
<u>ACTIEFACTIVA</u>				
A	Beleggingen voor risico pensioen- fonds			
1	Vastgoedbeleggingen
2	Aandelen
3	Vastrentende waarden
4	Derivaten
5	Overige beleggingen
		<u>....</u>	<u>....</u>	<u>....</u>
B	Beleggingen voor risico deelnem- ers			
1	Vastgoedbeleggingen
2	Aandelen
3	Vastrentende waarden
4	Derivaten
5	Overige beleggingen
		<u>....</u>	<u>....</u>	<u>....</u>

¹ Een toelichting per post dient per regeling te worden gegeven; zie ook alinea 106a van dit hoofdstuk.

	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>
€ Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	<u>.....</u>
1. Garantiecontracten		<u>.....</u>	
2. Overige contracten herverzekering		<u>.....</u>	<u>.....</u>
3. Overige vorderingen uit hoofde van herverzekeringsdeel technische voorzieningen		<u>.....</u>	<u>.....</u>
D Deelnemingen	<u>.....</u>	<u>.....</u>
E Immateriële vaste activa	<u>.....</u>	<u>.....</u>
F Materiële vaste activa	<u>.....</u>	<u>.....</u>
G Vorderingen en overlopende activa			
1. Vorderingen uit herverzekering
2. Overige vorderingen	<u>.....</u>
	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>
H Overige activa			
1. Liquide middelen
2. Andere activa	<u>.....</u>
	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>
	<u>.....</u>
PASSIEF			
A. Stichtingskapitaal en reserves			
I. Stichtingskapitaal		<u>.....</u>	
II. Wettelijke en statutaire reserves		<u>.....</u>	
III. Bestemmingsreserves		<u>.....</u>	
IV. Overige reserves		<u>.....</u>	<u>.....</u>
B. Achtergestelde leningen			<u>.....</u>

C. Technische voorzieningen

1. Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	
2. Overige technische voorzieningen

D. Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers

.....

E. Overige voorzieningen

.....

F. Langlopende schulden

.....

G. Overige schulden en overlopende passiva

.....

.....

Totaal**WTP regeling****Ftk regeling**Verwijzing
naar toe-
lichtingVerwijzing
naar toe-
lichting**PASSIVA****Stichtingskapitaal en reserves**

<u>Stichtingskapitaal</u>
<u>Wettelijke reserves</u>
<u>Statutaire reserves</u>
<u>Bestemmingsreserves</u>
<u>Overige reserves</u>

Totaal toetsvermogen

.....
.....

Bestemmingsfondsen

<u>Solidariteitsfonds</u>	n.v.t.
<u>Risicodelingsfonds</u>	n.v.t.
<u>Compensatiedepot</u>	n.v.t.

Totaal bestemmingsfondsen

.....	
.....	

Totaal eigen vermogen

.....
-------	-------	-------

Achtergestelde leningen

.....
-------	-------	-------

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen
voor risico van het pensioenfonds

.....

.....

.....

Voorziening operationele kosten

.....

.....

.....

Overige technische voorzieningen

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**Voorziening pensioenverplichtingen
risico deelnemers**

.....

.....

.....

Overige voorzieningen

.....

.....

.....

Langlopende schulden

.....

.....

.....

**Overige schulden en overlopende pas-
siva**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

610 Bijlage 2 **Voorbeeld Staat van baten en lasten pensioenfonds**

Staat van baten en lasten jaar <u>XXXXX</u>		Totaal	WTP regeling		Ftk regeling
			<u>Verwijzing naar toe- lichting</u>		<u>Verwijzing naar toe- lichting</u>
<u>Baten</u> BATEN					
A	Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers) <u>risico pensioenfonds</u>
B	Premiebijdragen risico deelnemers
C	Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	+/-....	+/-....	+/-....
D	Beleggingsresultaten risico deelnemers	+/-....	+/-....	+/-....
E	Overige baten
	
<u>LASTEN</u>					
Lasten					
F	Pensioenuitkeringen	-/-....	-/-....	-/-....
G	Pensioenuitvoeringskosten	-/-....	-/-....	-/-....
<u>Mutatie technische voorzieningen</u>					
H	Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		+/-....		
		+/-....		+/-....	+/-....
-	Pensioenopbouw <u>Mutatie voorzieningen operationele kosten</u>			
		+/-....		+/-....	+/-....
-	Indexering en overige toeslagen			
-	Rentetoevoeging			
-	Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten			

-	Wijziging marktrente			<u>+/-...</u>
-	Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten			<u>+/-...</u>
-	Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen			<u>+/-...</u>
I.	Mutatie overige technische voorzieningen	<u>+/-...</u>	<u>+/-...</u>	<u>+/-...</u>
J.	Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor -risico deelnemers	<u>+/-...</u>	<u>+/-...</u>	<u>+/-...</u>
K.	Mutatie herververzekeringsdeel technische voorzieningen	<u>+/-...</u>	<u>+/-...</u>	<u>+/-...</u>
L.	Saldo overdrachten van rechten	<u>+/-...</u>	<u>+/-...</u>	<u>+/-...</u>
M.	Overige lasten	<u>-/-...</u>	<u>-/-...</u>	<u>-/-...</u>
				<u>.....</u>
	Saldo van baten en lasten	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>

Bestemming van het saldo van baten en lasten:

Wettelijke en statutaire reserves	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>
<u>Statutaire reserves</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>
Bestemmingsreserves	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>
Overige reserves	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>
<u>Solidariteitsfonds</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	n.v.t.
<u>Risicodelingsfonds</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	n.v.t.
<u>Compensatiedepot</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	n.v.t.
Totaal saldo van baten en lasten	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>	<u>.....</u>

610 Bijlage 3 **Voorbeeld Kasstroomoverzicht pensioenfonds**

Kasstroomoverzicht jaar <u>XXXXX</u>	<u>Totaal</u>	WTP regeling	Ftk regeling
			Jaar X
<u>Kasstroom</u> <u>Kasstromen</u> uit pensioenactiviteiten			
Ontvangen premies
Ontvangen in verband met overdracht van rechten
Betaalde pensioenuitkeringen	<u>....</u>
Betaald in verband met overdracht van rechten	<u>....</u>
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	<u>....</u>
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars
Betaalde premies herverzekering	<u>....</u>
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten
<u>Kasstroom</u> <u>Kasstromen</u> uit beleggingsactiviteiten			
Verkopen en aflossingen van beleggingen
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten
Aankopen beleggingen	<u>....</u>
Betaalde kosten van vermogensbeheer	<u>....</u>
<u>Kasstroom</u> <u>Totaal kasstroom</u> uit beleggingsactiviteiten
Netto-kasstroom in jaar <u>XXXXX</u>
Koers- en omrekeningsverschillen op liquide midde- lengeldmiddelen

Toename geldmiddelen

.....

.....

.....

Mutatie liquide
Liquide middelen **begin jaar**
XXXX

.....

.....

.....

Liquide middelen eind jaar XXXX

.....

.....

.....
